

Mariona Barrera i Aguilera

**ESTUDI SOBRE LES INTERFERÈNCIES
LINGÜÍSTIQUES EN L'OBRA DE JOSEP PLA**

Treball acadèmic de 4rt curs

Facultat de Traducció i Interpretació
Universitat Pompeu Fabra
Tutora: Carmen Hernández García
Setembre 2000

*Voldria agrair als professor Enric Gallén,
de la Universitat Pompeu Fabra, i Maria Josepa Gallofré,
de la Universitat Autònoma de Barcelona,
les seves orientacions tant en el moment d'encaminar el treball
com en la selecció de les obres que formen el nostre corpus
i en les orientacions bibliogràfiques.*

TAULA DE CONTINGUTS	Pàg.
1. Introducció.....	1
2. Presentació teòrica.....	3
2.1 Josep Pla: l'autor.....	3
2.1.1. Vida.....	3
2.1.2. Obra.....	5
2.1.3. Estil.....	11
2.1.4. Llengua.....	16
2.2. Conceptes teòrics: interferència lingüística i alternança de codi.....	22
2.3. Història del contacte lingüístic entre el català i el castellà a Catalunya.	28
3. Metodologia de l'anàlisi lingüística del corpus.....	31
4. Anàlisi del corpus.....	33
4.1. Alternances de codi: anàlisi de les seves funcions.....	33
4.1.1. Cites.....	34
4.1.2. Interjeccions.....	37
4.1.3. Reiteracions.....	37
4.1.4. Casos de denominació.....	38
4.1.5. Noms propi.....	40
4.1.6. Noms de vents.....	41
4.1.7. Noms d'animals.....	43
4.1.8. Noms de menjar.....	44
4.1.9. Noms de plantes i arbres.....	46
4.1.10. Noms d'oficis.....	46
4.1.11. Noms d'objectes.....	47
4.1.12. Altres referències.....	47
4.2. Interferències lingüístiques.....	50
4.2.1. Interferències lèxiques-semàntiques.....	50

4.2.1.1. Calcs de frases fetes	50
4.2.1.2. Altres expressions	53
4.2.2. Interferències gramaticals.....	54
4.2.2.1. Absència de la preposició <i>a</i> davant del complement directe..	54
4.2.2.2. Absència de la preposició <i>de</i> davant de la conjunció <i>que</i> ..	55
4.2.2.3. Deber/deber de.....	56
4.2.2.4. Haber (impersonal) + complement determinat.....	57
4.2.2.5. Valor possessiu del relatiu.....	58
4.2.2.6. Ser/estar + participi.....	59
4.2.2.7. Règims verbals.....	59
4.2.2.8. Es por esto que.....	62
4.3. Freqüència.....	63
4.3.1. Relatiu compost.....	63
4.3.2. Perífrasi d'obligació: «haber + de».....	65
4.3.3. Demonstratiu.....	66
4.4. Neologismes.....	67
5. Conclusions.....	70
6. Bibliografia.....	77

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball és un estudi sobre les interferències lingüístiques del català que apareixen en les obres que Josep Pla va escriure en castellà entre 1939 i 1945. Des del primer moment, volíem enfocar l'anàlisi en la literatura. La idea de treballar amb la bibliografia d'en Pla va sorgir ja que sabíem que aquest escriptor feia un ús peculiar de la llengua, en concret sabíem que hi havia nombroses interferències lèxiques en els seus llibres. Després, Enric Gallén i Maria Josepa Gallofré van influir de manera definitiva en la manera d'enfocar l'anàlisi.

En el moment de triar l'obra, ens va semblar que podíem fer una anàlisi de les obres de Josep Pla compreses entre els anys 1939 i 1945, període en què es va veure obligat a escriure en castellà a causa de la situació política de Catalunya. Durant aquests anys, l'autor empordanès va escriure una desena d'obres.

Al principi vam pensar en fer una anàlisi comparant algunes obres que Pla havia escrit primer en castellà i que després ell mateix les havia traduït al català. Però vam desestimar aquesta idea perquè l'autor no les havia traduït, sinó més aviat refet. Per això, vam decidir fixar-nos en unes que tenien el seu origen en la secció setmanal que, durant aquella època i per molts anys més, Pla publicava a la revista *Destino*. El corpus final del treball el formen els llibres següents: *Costa Brava* (1941), *Viaje en autobús* (1942), *Humor honesto y vago* (1942) i *La huida del tiempo* (1945).

Un dels objectius principals d'aquest treball és analitzar els fenòmens d'interferència lingüística, d'alternança de codi i de freqüència d'ús que apareixen en les obres seleccionades. Un cop trobats, el nostre objectiu següent serà intentar establir quins

criteris seguia Josep Pla per produir-los, saber si els utilitzava intencionadament, sempre tenint clara la idea que el seu objectiu principal era comunicar.

El treball l'hem estructurat en dues parts. La primera està formada per les qüestions teòriques que hem definit per a aquest estudi. Consta d'una presentació teòrica de tres aspectes: una aproximació a la vida de Josep Pla (2.1.1), a la seva obra (2.1.2), a l'estil de la seva redacció (2.1.3) i a les característiques de la llengua que utilitzava (2.1.4); una breu descripció dels fenòmens lingüístics que apareixen en el nostre corpus –l'alternança de codi (2.2.1), les interferències lingüístiques (2.2.2), les freqüències d'ús (2.2.3) i els neologismes (2.2.4)-, i una breu explicació de la història del contacte entre el català i el castellà a Catalunya.

La segona part del treball comença amb l'apartat de metodologia que dona pas al quart apartat, l'anàlisi pròpiament dita, on s'han treballat els següents fenòmens: alternança de codi (4.1), interferències lèxiques i gramaticals (4.2), casos de freqüència d'ús (4.3) i neologismes (4.4).

Els exemples corresponents a cadascun d'aquests fenòmens han estat documentats en gramàtiques i diccionaris, i s'ha intentat establir la relació que poden tenir amb les estructures catalanes, a causa del contacte que tenen aquestes dues llengües, en el context on vivia Pla, que és Catalunya.

Per finalitzar aquesta introducció, volem aclarir que hem intentat recollir el major nombre d'interferències possibles en les obres de Josep Pla, però que no n'hem fet una anàlisi quantitativa. Aquesta tasca quedaria pendent per a un altre treball.

2. PRESENTACIÓ TEÒRICA

2.1 Josep Pla: l'autor

2.1.1 Vida

“Encara massa incòmoda i polèmica per dreçar-se en mite, la figura de Josep Pla és, amb tot, de les més populars amb què compta la literatura contemporània...” (Gustà, 1987, 129)

Josep Pla va néixer el 8 de març de 1897 a Palafrugell en el si d'una família de propietaris rurals benestants. Va fer els seus estudis de batxillerat, intern al col·legi dels Maristes de Girona. Portat per una vocació científica, el 1913 es va matricular a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, però només sis mesos més tard va deixar la carrera i va començar la de Dret¹.

Durant els sis anys que va estar estudiant, va anar abandonant la idea de la jurisprudència, que mai no havia estat la seva vocació, i va començar a cultivar una vessant literària. Els artífexs d'aquest canvi van ser l'Ateneu Barcelonès, amb la biblioteca i, sobretot, amb la tertúlia que diàriament s'hi mantenia sota l'animació tàcita del doctor Joaquim Borralleras i amb personatges com Josep M. de Sagarra, Eugeni d'Ors o Pere Rahola, i Alexandre Plana.

Durant aquesta època va començar a col·laborar en revistes de Barcelona (*La Revista*, *Ofrena*, *El camí*, *L'Instant*), tot i que ja feia temps que escrivia per a petites publicacions comarcals, com ara el *Baix Empordà* o el *Diario de Gerona*. El doctor Borralleras el va iniciar en el món del periodisme, que el va ajudar a complir amb dos

dels seus objectius principals: independitzar-se econòmicament i convertir la seva vocació en una professió.

El seu aprenentatge va començar a prendre cos primer a *Las Noticias* l'estiu del 1919, d'on el van acomiadar als pocs mesos, i després a la redacció de *La Publicidad*. París va ser el punt d'origen d'un seguit de viatges per tot el món (Madrid, Itàlia, Berlín, Rússia, Anglaterra, Estocolm i Grècia) des d'on va escriure articles, cròniques i reportatges. L'estada a París va marcar la línia dels següents deu anys de la seva vida: la descoberta de les agències internacionals de premsa, de les biblioteques i llibreries, de la vida quotidiana, del pes de la història i de la vida política.

L'any 1922, tot i la venda i la catalanització de *La Publicidad*, Josep Pla hi va continuar col·laborant. Va intercalar els seus articles en aquesta publicació amb d'altres, de caire més polític, a la *Revista de Catalunya*, a *El Sol* de Madrid i a *El Día* de Palma de Mallorca. A causa de la seva estreta relació amb el polític de la Lliga, Francesc Cambó, va deixar la redacció de *La Publicidad*, a finals de 1928, per exercir de redactor i de corresponsal de *La veu de Catalunya*, per a la qual escriuria les notícies relacionades amb la vida política i parlamentària de Madrid.

Quan va esclatar la guerra, Pla era, a més d'una figura prestigiosa en el món periodístic, un personatge polèmic en els medis intel·lectuals pel to de les seves cròniques. Aquesta situació li va crear una angoixa que el va conduir a retirar-se al mas familiar de Llofriu, a viatjar a Roma, on hi viuria dos anys de la manera més "normal" possible i a passar per França, per Sant Sebastià i Burgos. De nou a Barcelona el 1939, es va adonar –com

¹ Informació extreta del capítol dedicat a Josep Pla de la *Història de la literatura catalana*, escrit per Marina Gustà.

li havia passat anteriorment amb el feixisme italià– de la impossibilitat d'entesa amb els dirigents de la Dictadura.

Es va fer càrrec junt amb Manuel Aznar de la direcció i redacció de *La Vanguardia*, una plataforma que li permetia crear estats d'opinió i intervenir en la situació del país. Però aquesta conjuntura no va durar gaire perquè el règim franquista no li tenia confiança i van nomenar director Luis de Galisonga. Aquest fet va deixar constància de la incapacitat d'integració del règim.

Aquesta situació no només va provocar un canvi de residència de Pla, que va abandonar Barcelona i les seves tertúlies i va marxar a l'Empordà –o l'Empordanet, com ell mateix l'anomenava–, sinó també un canvi en el seu comportament: va deixar de ser un cosmopolita aventurer i va fer palesa la seva imatge de pagès. La seva professió també va experimentar canvis importants i va començar a col·laborar setmanalment a *Destino*, on hi escriuria una secció fixa des de 1940 fins al 1975 (un total de 2.077 articles): *Calendario sin fechas*. Aquesta nova feina li va facilitar tornar a reprendre els seus viatges tant per la vella Europa com per fora d'ella (Cuba, Estats Units, Israel, Brasil, Argentina...).

Pla va anar alternant aquesta feina amb col·laboracions esporàdiques amb el *Diario de Barcelona* i *El Correo Catalán*. Es va instal·lar al Mas Pla de Llofriu i participava en tertúlies de taverna amb els homes de Palafrugell. Va escriure en castellà, i quan se li van donar els primers permisos, ho va fer també en català. L'any 1949, fruit de la seva relació professional amb Josep M. Cruzet, Pla va començar a publicar a l'Editorial Selecta els seus escrits ordenats com a obres completes. Tot i que l'obra va anar prenent unes dimensions considerables, uns cinquanta volums, i malgrat que va guanyar alguns

premis (el 1951, va aconseguir el premi “Joanot Martorell” amb *El carrer estret*), Pla no tenia una presència predominant en la cultura catalana.

La seva popularitat va començar a prendre força amb la publicació de l'*Obra Completa* de Destino (1966), ja que arribava a un públic molt ampli que el valorava tant pels aspectes documentals com pels humorístics. Pla va morir a Llofriu el 23 d'abril de 1981, la diada de Sant Jordi, havent-se consagrat com una gran figura de la literatura catalana.

2.1.2 *Obra*

“Els meus escrits m’han permès d’enfrontar-me amb les coses que més m’agraden: descriure un paisatge, l’enigma del mar, (...). El resultat de tot això no sé quin és, però es troba en aquesta immensa paperassa que vostès tenen al davant i que constitueix l’Obra Completa. Gairebé res, tota la meua vida (...). Aquests quaranta volums, als quals fatalment arribarem, són la meua modesta aportació a dues coses que estimo: la meua llengua i el país on he nascut”.

(Pla a Gustà, 1987, 133)

Més de seixanta anys d’escriptura ininterrompuda avalen Josep Pla com un dels millors escriptors de la llengua catalana. És l’escriptor català més llegit i més popular de totes les èpoques. La seva obra completa la conformen més de quaranta-quatre volums, unes vint mil pàgines, i està integrada per diferents gèneres literaris: novel·la, poesia, llibres de viatges, biografia, dietari, cròniques polítiques...

Va dedicar la seva vida a la literatura i al periodisme, que és el que va determinar la seva trajectòria vital i literària. El propi autor quan parlava dels seus inicis es referia a la doble vessant d’aquest ofici: per una banda les limitacions que implica va treballar per encàrrec i, per l’altra, la classificació de l’ofici com de “segona categoria” necessari per subsistir. El periodisme va ser la plataforma de Pla per passar a la literatura: podem assegurar que una tercera part del volum de la seva obra prové dels seus articles.

El 1919, quan va acabar la carrera, es va posar en mans d'Alexandre Plana qui, en fer-li una crítica aferrissada, va provocar que es desfés dels primers documents que havia escrit i comencés de nou. Per aquest motiu va canviar radicalment i va començar a dur a terme una proposta d'aproximació de la literatura i la vida. D'aquesta època són algunes publicacions de caire anecdòtic com ara *Negre i Taronja*, *Herman i Dorotea* o *Nosaltres els àngels*, publicats en els fascicles d'«Els contistes catalans» (1924).

Coses vistes (1925) es considera el primer llibre de Josep Pla. És un recull de textos diversos: descripcions paisatgístiques, narracions breus, retrats literaris, evocacions autobiogràfiques, amb ingredients històrics o antropològics... Carles Soldevila va fer aquest comentari en sorgir aquesta obra:

«La gent que segueix amb interès, no lliure d'inquietud, les vostres cròniques, temps ha que espera un llibre vostre...» (Gustà, 1987, 146)

El motiu és que fins aquell moment la fama de Pla només era pels seus escrits periodístics.

Després de *Coses vistes* i durant els anys vint, Pla va continuar publicant amb força èxit obres amb regularitat. Destaquen *Llanterna màgica* (1926) i *Relacions* (1927) que juntament amb *Coses vistes* (1925) podríem dir que formen una trilogia, ja que comparteixen la intencionalitat i la seva visió del món. Totes tres són reculls d'escrits diferents i amb *Relacions*, Pla va establir una base sòlida del que seria la seva obra. Ja començava a perfilar quin era el seu objectiu principal:

«els meus llibres no són més que un recull de materials, de retrats de paisatges, que quan sigui vell recolliré i ordenaré en forma de memòries. Hi sortiran totes les coses que hauré vist, i tots els homes i les dones que hauré tractat» (Gustà, 1987, 150)

L'any 1925 també va publicar *Rússia* com a conseqüència d'un encàrrec de *La Publicitat*, ja que volien saber com era la realitat soviètica. Així aquest llibre és una successió de descripcions paisatgístiques, humanes, d'informacions monogràfiques i marca l'inici d'un canvi en les obres de Pla: l'autor va abandonar els relats breus autobiogràfics i va elaborar textos que oferien la visió d'un viatger que alhora feia de portaveu de personalitats.

En la mateixa línia va escriure dos dietaris des de Madrid, *Un dietari* (1929) i *La proclamació de la República* (1933), que combinen amb molta ironia descripcions de costums, articles d'actualitat política, peculiaritats de la vida madrilenya... A part, va escriure dos llibres més que conformen la literatura de viatges planiana. Aquests són *Cartes de lluny* (1928) i *Cartes meridionals* (1929). El primer és una descripció d'un itinerari per Flandes, Holanda, el baix Rin, Dinamarca i Escandinàvia, que ell mateix defineix com:

«escrit a l'atzar d'un viatge, sense cap pla preconcebut ni cap ordre fixat, deixant anar lliurement l'esperit al darrera la simfonia de la vida nòrdica, crepuscular, una mica monòtona, trista» (Gustà, 1987, 160)

En canvi, el segon sorgeix d'un viatge per Provença, Itàlia, els Balcans, Grècia i Constantinoble i és un recull molt meditat d'escrits que va anar aplegant durant sis o set anys.

Com a resultat d'aquestes obres, l'any 1934 Pla va publicar *Viatge a Catalunya* que és un conjunt de tots els fragments que l'autor havia anat escrivint sobre el país, un conjunt de descripcions paisatgístiques sorgides a partir de records.

Entre 1928 i 1931, Pla va escriure llibres de caire diferent, que tenien el seu origen en la voluntat de fer palesa la història d'algunes personalitats. *Domènec Carles* (1928), *Vida de Manolo* (1928), *Cambó* (1928-30) i *El sistema de Francesc Pujols* (1931), en són alguns exemples. El primer és una monografia de l'artista, sorgida per un encàrrec, que no va tenir gaire incidència. El segon, en canvi, es presenta com una entrevista, on no es percep la presència de l'entrevistador, en forma de novel·la. El tercer està format per tres volums que, a més de narrar la vida del polític, expliquen la situació del catalanisme. L'últim es limita a ser un dictat en què la veu de Pla és inexistent.

La Guerra Civil va marcar molt l'obra de Pla. Una de les seves conseqüències va ser la publicació de llibres en castellà: *Historia de la Segunda República* (quatre volums, 1940-1941), *Costa Brava* (1941), *Rusiñol y su tiempo* (1942)... La creació d'aquestes obres l'anava combinant amb les col·laboracions setmanals a *Destino*, que li comportaren algun problema amb la censura.

A causa de la importància creixent del turisme, Pla va escriure alguns llibres amb la funció de ser una guia, com per exemple *Costa Brava i Guía de Mallorca, Menorca e Ibiza* (1940). Altres títols són *Viaje en autobús* (1942), el més famós de tota l'època, que és una successió de fragments entre el poble i la capital, i *Viaje a pie* (1949). Tots dos, així com *Humor honesto y vago* (1942), *La huida del tiempo* (1945) i *Lo infinitamente pequeño* (1954), tenen el seu origen en els articles publicats a *Destino*.

Altres títols d'aquesta època són *El pintor Joaquín Mir* (1944) i *Un señor de Barcelona* (1945) que, juntament amb *Rusiñol y su tiempo* i la traducció de la *Vida de Manolo* (1947), formen una sèrie de llibres biogràfics amb la funció de reconstruir o evocar la societat catalana de final de segle.

Però aquest període va finalitzar amb la represa de l'edició en català. Gràcies a això va reeditar una versió augmentada de *Viatge a Catalunya* (1946) i va publicar *Cadaqués* (1947). En el pròleg del primer insisteix en la idea, que ja hem esmentat, d'elaborar una obra completa:

«L'edició d'aquest volum em fa gràcia perquè podria, i espero que podrà ésser, l'inici de la publicació, en català, de tots els meus llibres.» (Gustà, 1987, 165)

Segons Joaquim Molas, Josep Pla va redactar una bona part de *El quadern gris* entre 1939 i 1941. Això significa que durant aquesta època Pla treballava moltíssim, tant en la redacció dels articles setmanals, com en la creació d'una obra que no es publicaria fins l'any 1949.

A partir de 1949, i durant tretze anys, Pla va publicar un total de cinquanta obres a l'Editorial Selecta. Aquests volums estan formats per reedicions, llibres inèdits i desplaçament d'alguns textos d'un volum a un altre. Aquesta editorial estava destinada a un públic molt ampli i per aquest motiu Pla va assolir un dels seus objectius: la necessitat de consolidar un ventall ampli de lectors perquè la llengua pogués sobreviure.

Entre 1949 i 1956, l'autor tornava a parlar del vell objectiu de donar una forma memorialística al conjunt de la seva obra, de manera que va elaborar per a l'Editorial Selecta la versió definitiva dels textos i els va anar publicant sistemàticament. Però la situació va canviar entre 1956 i 1962 per diverses raons: el fet que després de vint-i-dos volums publicats ja n'hi havia alguns d'exhaurits, el va obligar a tornar a començar una nova col·lecció. A més, l'any 1962 es va aturar el projecte, en el volum vint-i-novè, a causa de la mort l'editor².

² Per seguir amb més detall tot el procés de configuració de les diferents versions de l'obra completa, es pot consultar Gustà, 1987, 166-189.

L'any 1965 Josep Vergés es va convertir en el nou editor de Pla i junts van començar el que seria l'*Obra Completa* de Pla, formada per quaranta-cinc volums (els cinc últims publicats per Vergés després de la mort de l'escriptor) d'una mitjana de sis-centes pàgines i amb una presentació força luxosa. El primer volum, *El quadern gris*, va sortir al mercat el 1966 i a finals de 1981, l'any de la mort de Pla, es va publicar el volum XXXIX, *El viatge s'acaba*.

La creació d'aquesta obra es va fer a partir de la comparació de les dues col·leccions de la Selecta i dels volums publicats a Destino i de la petita incorporació de llibres inèdits. Les operacions principals que Pla duia a terme eren triar, recuperar, copiar, retallar, enganxar i traduir. Aquesta fou l'ocupació de Pla durant els seus últims anys de vida, que li comportà ressò i prestigi.

2.1.3 Estil

“¡Cuántas veces le he oído decir que no era necesario salir de las costumbres de su pueblo para encontrar lo extraordinario y lo sublime! Sostiene que en lo vulgar y cotidiano se halla la mejor fuente –inagotable– de paz, conocimientos y belleza”.

(Puig a Pla, 1941, 7-8)

Josep Pla va jugar durant tota la seva obra a barrejar la seva vida privada i les pròpies opinions a través de la descripció del passat, del record o del present. En els seus inicis, la seva literatura estava marcada per la inseguretats i la immaduresa. Era difícil d'imaginar que aquell mateix autor es convertiria, amb el temps, en una de les figures més importants de la literatura catalana i universal.

Gràcies a les crítiques d'Alexandre Plana, Pla va donar un tomb important a la seva obra, sobretot al lèxic i a la sintaxi, i va abandonar un estil i un to que ell mateix definia d'aquesta manera en *El quadern gris*:

«és d'un lirisme enravenat i sense volada, generalment intel·ligible, d'una escriptura pedant» (Gustà, 1987, 141-142)

Al llarg de la seva carrera, l'escriptor elaborarà tota una teoria sobre la seva idea de literatura i de la vida mateixa.

L'estil de Josep Pla, no n'hi ha cap dubte, està influenciat per la pràctica periodística, la qual concep en primer terme com una passió, però també com una disciplina i una escola. La seva concepció de la literatura es basa en tot el que ha après amb aquest ofici: que no pot sobreviure si no és llegit. No és d'estranyar, doncs, la definició que en fa: «consisteix a escriure, a cobrar a canvi d'escrits».

El periodisme també influeix en la seva manera de veure el món. En primer terme es podria considerar que les col·laboracions periodístiques de qualsevol escriptor no són literatura, però aquest no és el cas del nostre protagonista. Molts dels seus articles tenen tant d'interès literari com qualsevol pàgina d'un llibre. Al llarg de la seva carrera, com ja hem explicat, Pla escriu moltíssims articles, dels quals només una quantitat irrisòria han estat reunits en un volum.

Per a l'autor el més important és el lector i per això vol que la seva obra penetri en el públic de la forma més àmplia i profunda possible. Els recursos que utilitza són la descripció de la quotidianitat, el reflex d'una societat determinada, la que ell coneix, en un determinat moment, «en servir els interessos del seu nucli social segons els principis del sentit comú i l'interès general».

Com que Pla entén la literatura d'aquesta manera, no cultiva els gèneres de ficció i, per tant, només escriu un parell de novel·les en tota la seva trajectòria. A més, creu que la novel·la és una descripció detallada de la vida quotidiana i s'allunya bastant de les tradicions dominants, que la conceben com un conjunt de fets simultanis i objectius.

Una altra característica de l'escriptura de Pla és la utilitat. En algun context pot semblar que l'escriptor intenta fer broma, però el que hi ha al darrere és el seu sentit utilitari. Per a Pla aquesta qualitat emfasitza la bellesa:

«La bellesa perfecta, en aquest estadi de la vida, és la que conté, al costat d'elements de gratuïtat i de caprici, la meravellosa llum que prové de la seva utilitat concreta.» (Fuster, 1977, 177)

Tot i aquestes declaracions, Pla també afirma que la bellesa és irreal i com més irreal, més perfecta. Si analitzéssim totes les afirmacions de l'escriptor sobre termes com utilitat, esperit, bellesa, materialisme, etc. ens adonaríem que algunes són contradictòries. Conscient d'aquest fet, Josep Pla es defensa dient que aquests conceptes tenen significats canviants en la vida quotidiana.

Hi ha estudiosos de l'obra de Pla que el veuen com un humorista. Fuster, en el seu llibre *Contra el noucentisme*, no n'és gaire partidari. Creu que l'humorisme present en la majoria de relats de l'autor és més aviat una sàtira, una burla dels homes de la seva societat. Fuster arriba a la conclusió que si es pot descriure d'alguna manera, és com un humor intencionat.

L'estil de Pla es caracteritza per ser directe, àgil, viu, clar i simple, i en algun moment es podria tenir la impressió que l'escriptor no corregeix gaire els seus textos. Però res més lluny de la realitat. Pla calcula totes les seves frases i busca el símil adequat,

l'expressió més diàfana (per a Pla l'escriptor ha de dir les coses de manera que el lector les entengui immediatament) i, sobretot, el millor adjectiu. El que dóna el cop de gràcia a l'estil és l'adjectivació:

«en atribuir a l'adjectiu una funció decisiva, Pla omple el seu estil de definicions i, en alguns casos, de definicions absolutament personals.»

(Castellet, 1978, 131-132)

Una altra característica de les obres de Pla és l'ús de neologismes. Aquest fet l'hem constatat en fer l'anàlisi dels llibres estudiats, tot i que no hem trobat a la bibliografia cap informació sobre aquest aspecte. En l'apartat de l'anàlisi (4.4) ampliarem aquest tema amb exemples concrets.

Els temes que Pla reflecteix en la seva literatura no tenen límit. Tot ho pot aprofitar per escriure un llibre, un article o un relat; tota la realitat. Però, evidentment, no pot abraçar tota la realitat. Descriu la que coneix: la seva societat, des del seu paisatge fins a la seva gent, passant per la gastronomia.

Per tant, els paisatges de l'Empordà i, sobretot, els propers a Palafrugell, les ciutats on ha viscut, la classe burgesa (que són la base de les biografies de Pla i del que ell anomena "homenots"), els pagesos i els mariners són els protagonistes més descrits en els seus textos. Aquestes descripcions poden ser sensorials, amb referències als sentiments humans:

«...de sobte la llum del balcó d'un tercer pis decau lentament, com els ulls d'un malalt de fatiga» (Castellet, 1978, 141)

O poden ser descripcions amb referències artístico-culturals:

«Aquest senyor que es veu passar un instant darrera les cortines devastades, que el vent estufa lleument, no serà don Giovanni Baptista Vico?» (Castellet, 1978, 140-141)

- Influències d'altres autors

La influència d'algunes de les figures més importants de la literatura, com Stendhal o Proust, en Pla no només és estilística sinó que resulta global. Aquests personatges són models de referència per a l'escriptor en tots els sentits (literari, conceptual, ideològic, moral...). L'autor no només sent admiració per ells sinó per les seves obres, que són el seu punt de referència constant, tant les que tenen caire anecdòtic com les que són memorialístiques. Per aquest motiu apareixen citades al llarg de tota la seva trajectòria.

Pla s'apropa a aquests autors mitjançant la lectura. Llegeix tant autors catalans com estrangers, tot i que la influència dels primers és més minsa. Al llarg de la seva obra cita els grans clàssics com Ramon Llull o Ausiàs March però sobretot els seus contemporanis com Maragall i Ruyra, a qui destaca com un dels seus mestres. Pla, tot i que reconeix la importància de la literatura catalana, pensa que la seva obra ha de tenir un objectiu clar:

«Al meu modest entendre, tot el problema de la literatura catalana està en el futur». (Castellet, 1978, 82)

Però Pla també llegeix autors estrangers. Segons un estudi fet per Josep M. Castellet, al llarg de la seva obra hi ha més cites d'escriptors d'altres països que de catalans. Pla és un home de cultura francesa i, per tant, aquests escriptors són els més citats. També hi

destaquen autors anglesos, alemanys i, en menor proporció, castellans, alguns clàssics com Cervantes o Gracián i d'altres contemporanis com Unamuno o Baroja³.

En la formació de Pla també ha tingut molta importància, tot i que més en contra que a favor, el Noucentisme. I per això és força crític amb la majoria dels seus contemporanis, que no se'n poden allunyar. A aquest corrent li reconeix el gran treball normalitzador que ha fet en el país (la promulgació de les normes ortogràfiques, la creació de l'Institut d'Estudis Catalans i de la Biblioteca de Catalunya...) però s'oposa radicalment a «l'èmfasi academicista, la recerca de la preciositat expressiva, les “motlures de guix”...» (Fuster, 1977, 151)

Tanmateix, un escriptor no només es veu influenciat per les seves lectures i pels corrents literaris que l'envolten sinó també, com ho reconeix el mateix Pla, per:

«...la xafarderia (que) és la sal de la vida i de la literatura de tot arreu. La cultura no és més que xafarderia.» (Fuster, 1977, 147)

L'escriptor també argumenta que els millors llibres del món són el cafè, les tertúlies, el carrer, el poble, el veïnat... i que tots aquests elements han estat decisius en la seva formació. Això el fa adonar que la literatura neix de l'observació de la realitat.

2.1.4 Llengua

“Pocs escriptors han ajudat tant com ell a intentar de nou la reconstrucció d'un “públic normal” per a la nostra literatura: per a la lectura en la nostra llengua.”
(Fuster, 1977, 135)

³ Per a més informació, vegeu Castellet, 1978, 79-91.

Quan Josep Pla comença a escriure, el català literari s'està readaptant a la gramàtica promulgada per Pompeu Fabra, cosa que era necessària i urgent. Però ell no creu que la gramàtica hagi de ser un impediment per a la redacció, com ho és per a la majoria d'escriptors noucentistes.

«Escriuren una llengua no gaire natural, molt universitària, amb molts filferros aristocràtics.» (Castellet, 1978, 96)

Pla prefereix la llengua més planera que emprava Maragall en la seva poesia i també en la seva prosa. Creu que va ser el primer en aconseguir un to de normalitat en el català escrit.

Però Pla no escriu en un llenguatge col·loquial en el sentit que ho era el que utilitzaven Joan Maragall o Santiago Rusiñol, ni tampoc en el seu dialecte; ho fa en un llenguatge viu que és natural en tota l'àrea del català. Pla, com ja hem explicat, creu que el més important és fer-se llegir pel major nombre de gent possible. Per aquest motiu, la llengua que empra ha de ser fàcil i còmoda, ha de ser un reflex de la realitat, ja que n'és una part.

Ara bé, aquesta concepció de la llengua i la literatura no la va poder posar en pràctica al llarg de tota la seva vida. Durant els anys de la Guerra Civil, i els de postguerra, Pla donà a la seva obra un caràcter de servei al país perquè reflectís tant la història com la tradició, que eren els lligams de tot un col·lectiu. En els primers llibres que va publicar durant la postguerra, el costumisme, i fins i tot l'humor, hi tenen un lloc predominant. Els utilitza com a formes alternatives de militància, per a què la gent es trobi amb la realitat catalana, tot i que estigui escrita en castellà.

Es pot afirmar que, donades les característiques de la llengua que utilitzava, Pla va ajudar a fer llegir en català molta gent que n'havia perdut el costum, tant o més que

Carles Riba, el qual en l'època de la postguerra, moment en què la literatura catalana s'acostumava a restringir a la poesia, es veia com el salvador d'un idioma en perill.

Al llarg de la seva obra, Pla fa referències constants a la funció social que té la llengua. Per a l'escriptor empordanès les fronteres del seu país les crea l'idioma, que no només ens uneix sinó que ens fa partíceps d'una mateixa societat.

«Els homes i les dones d'aquestes terres estem units, no per raons superficials, anecdòtiques o folklòriques; estem units per una mateixa concepció de la vida, per la idèntica significació que tenen les nostres paraules quan es tracta de les coses bàsiques...» (Fuster, 1977, 191)

Com estem comprovant en aquest apartat, un dels temes més recurrents al llarg de la seva obra és la llengua. Pla afirma que el català és un fet viu, popular i tangible perquè els catalans el parlen. Però la situació canvia quan es fixa en com l'escriuen o com el llegeixen. Creu que, com que l'escola és castellana, els catalans no acaben de saber bé ni el català, que es transmet bàsicament per via oral, ni el castellà. Per això, com a escriptor català, pensa que té una obligació: ajudar a normalitzar la seva llengua.

Tot i la defensa aferrissada del català, Pla va haver d'escriure en castellà per tal de mantenir-se professionalment. El castellà, al contrari que el català, era la llengua oficial, la que s'utilitzava a l'escola i als mitjans de comunicació. L'escriptor, tanmateix, afirmava que sempre s'havia mantingut fidel al català i que totes les seves frases havien estat pensades en aquesta llengua:

«Havent estat concebuts, pensats i escrits en la meua llengua, encara que alguns hagin sortit, primer, en altres, és natural que la seva edició bàsica sigui la de la llengua en què foren inicialment elaborats.» (Gustà, 1987, 165)

Hi ha alguns autors, com J.Molas, que posen en dubte aquesta afirmació ja que, segons ells, costa de creure que l'autor tingués prou temps per escriure primer en català i després traduir-ho, compaginant, a més, aquest procés amb l'elaboració d'altres obres. Aquest autor creu que el més probable és que alguns dels textos que sortien publicats a *Calendario sin fechas*⁴ sí que procedissin d'escrits catalans ja existents.

Per aquesta raó, s'entén perfectament que les col·laboracions periodístiques de Josep Pla a la revista *Destino* suposessin problemes setmanals per a la censura, tal com ho afirmava el delegat de Propaganda de Barcelona en un informe confidencial l'any 1946.

«El Sr. Pla –con su innegable habilidad y soltura– plantea, cada viernes, un pequeño problema a la censura y vierte sobre los lectores sus abundantes reservas de escepticismo.» (Gallofré, 1997, 45)

Tot i que *Calendario sin fechas* no era una secció teòricament conflictiva, quan Pla topava amb la censura havia de disposar d'algun altre article intemporal o d'algun que ja hagués publicat en un altre mitjà de comunicació, com per exemple *El Correo Catalán* per tal de suplir, si calia, l'article censurat.

El problema amb què es trobava l'oficina de filtratge local de la premsa era la quantitat de calcs, una mica aparatosos, amb els quals Pla deixava clar quina era la llengua que hi havia darrere d'aquells textos. Pla utilitzava la varietat de llenguatge que el règim pretenia esborrar. En l'article de Gallofré que ja hem citat, es recullen calcs de locucions i frases fetes, com també exemples que revelaven en alguns casos, un possible “desconeixement” de la llengua per part de l'escriptor:

- «reaccionava davant algú que volia que li servissin les coses “*en azafata*”».
- «designava unes tomaqueres com a “*plantas que dan tomates y que en este momento no recuerdo com se llaman en castellano*» (Gallofré, 1997, 45)

⁴*Calendario sin fechas* és la secció setmanal que Pla publicava a la revista *Destino*.

Els articles que escrivia no només eren censurats pel règim sinó també pels propis col·legues de Pla. Aquest és el cas de Luís García de Vegueta un canari, col·laborador de *Destino*. Aquest escriptor estava preocupat pel tema de la llengua i va escriure una carta a Pla demanant-li la seva opinió sobre l'ús de paraules pròpies del canari en els seus articles:

«Además (y en esto me gustaría muchísimo conocer su opinión) he introducido (en el escrito) alguna expresión y palabra canaria, aunque esto sea alejarse algo de la tradición académica. ¿No cree usted que estos matices nuevos que se añaden a nuestra lengua la enriquecen sin perjudicarla? En Barcelona se comentó mucho lo de “pagando San Pedro canta”⁵ y cosas parecidas que usted utiliza en su prosa; como usted las utiliza a conciencia, supongo que su contestación será afirmativa y que lo hará extensible a otras regiones españolas.» (Pla, 1943, 8)

L'escriptor empordanès va reproduir aquest comentari en el seu article setmanal i li va donar la seva opinió sobre aquest tema, amagada rere les idees d'Unamuno:

«Unamuno partía de la idea que un idioma es algo vivo, creado por el pueblo –no por los académicos–; que lo biológico de un idioma, su potencialidad, consiste en su capacidad de incesante captación, de continuada transformación, de sistemática trasgresión de las leyes gramaticales y académicas. (...)Por mi parte, no hago más que llevar a la práctica lo que me aconsejó el maestro y considero que los que pudiendo no lo hacen, no tiene ni suelta ni vuelta⁶.» (Pla, 1943, 8)

Però el tema no va quedar així. Aquest article, titulat “Un purista tímido”, va crear encara més polèmica, ja que als quinze dies el propi García de Vegueta va escriure a Pla

⁵ Interferència documentada en el llibre *Viaje en autobús* (Pla, 1942b, 11).

recriminant-li que la llengua que emprava no era castellà i retraient-li que el propi Miguel de Unamuno també afirmava que el poble no era capaç de produir paraules noves.

«Yo creo que el espíritu es siempre individual, que el pueblo, como pueblo, carece de espíritu, y que así como es incapaz todo un pueblo de inventar una sola aleluya, (...), así tampoco es capaz de inventar una sola palabra nueva.»
¿Por qué entonces hablar pura y exclusivamente como el pueblo, según aconseja el señor Plá?» (García de Vegueta, 1943, 6)

Aquest escriptor canari defensava que l'espanyol era un idioma ric i flexible. Només podia acceptar la creació de paraules o expressions noves si hi havia una justificació, de fet en aquest article citava alguns escriptors espanyols que ho feien com Valdés, el arcipreste de Hita, Garcilaso o, fins i tot, el propi Unamuno. En canvi, trobava que era un problema inventar neologismes i introduir girs d'un dialecte o d'una altra llengua com feia Josep Pla.

La resposta a Josep Pla finalitzava amb un retret i una advertència. Luís García de Vegueta reproduïa un fragment del llibre *Costa Brava* i afirmava que la llengua emprada no era pura:

«Con ayuda del diccionario, el señor Plá no emplearía frases como la siguiente (...): “un chorro de luz proyecta sobre el mar tacas de luz de cloro profundo tocadas por morbidez glauca”. Yo ruego al señor Plá que no tome a mal que me atreva a decirle que ese no es nuestro idioma, ni el culto ni el del pueblo.»
(García de Vegueta, 1943, 6)

Per acabar, aquest col·laborador canari de *Destino* li deia a Pla que només li feia aquests comentaris perquè se l'apreciava molt, com a persona i com a escriptor, i perquè creia

⁶ Interferència lèxica de la frase feta catalana *sense solta ni volta* (DIEC, 1995, 1696).

que en aquell moment es necessitaven esperits renovadors com el seu dins de l'Acadèmia de la llengua espanyola.

Podíem dir que aquest esperit renovador i revolucionari es veu reflectit en tots els seus textos. En aquest apartat hem fet un esbós de la idea de Pla sobre la llengua i com la va defensar al llarg de tota la seva vida.

2.2 Conceptes teòrics: interferència lingüística i alternança de codi

Abans de començar a explicar, de manera breu, en què consisteixen els fenòmens que sorgeixen del contacte entre dues o més llengües, creiem que és rellevant explicar què entenem per contacte entre dues o més llengües, és a dir, per bilingüisme o plurilingüisme. Aquest concepte ha estat abordat per molts autors i és difícil de definir quines competències han de tenir els parlants per a què se'ls consideri bilingües o plurilingües. Nosaltres ens basarem en la definició que Weinreich va fer del bilingüisme i que també es pot aplicar al plurilingüisme:

«El fet de fer servir alternativament dues llengües s'anomenarà *bilingüisme* i les persones implicades, *bilingües*.» (Weinreich, 1996, 29)⁷

En una situació de contacte entre dues o més llengües, es poden generar diversos tipus de fenòmens⁸. En aquesta breu introducció teòrica ens limitarem a comentar el fenomen de la interferència lingüística i el de l'alternança de codi, ja que són els que predominen en el nostre corpus d'anàlisi.

⁷ L'obra original de Weinreich a què ens referim és de 1953. Per aquest treball, però, hem utilitzat la traducció de 1996.

⁸ És molt extensa la bibliografia sobre els diversos fenòmens de contacte de llengües, com ara l'alternança de codi, el préstec lèxic, la convergència lingüística, etc. Per a més informació, vegeu també: Haugen (1954), Mackey (1976), Overbeke (1976), etc.

- Interferència lingüística

El concepte d'interferència prové originàriament de la física, tot i que al llarg del temps ha estat abordat per altres disciplines com ara la pedagogia, la psicologia o la lingüística. Hi ha molts autors que han descrit aquest terme, però el primer a fer-ho des d'una perspectiva sociolingüística va ser Weinreich:

«Aquells casos de desviació de les normes de qualsevol de les dues llengües que ocorren en la parla dels bilingües com a resultat de la seua familiaritat amb més d'una llengua, és a dir, com a resultat del contacte lingüístic, seran denominats fenòmens d'interferència.» (Weinreich, 1996, 29)

A partir de l'obra de Weinreich, aquest fenomen ha estat definit en un sentit ampli, com a qualsevol marca d'una llengua en una altra, i en un sentit restringit, com un error. Per les característiques del nostre corpus i per tal com utilitza Pla aquest fenomen, en aquest treball utilitzarem el concepte d'interferència en el seu sentit més ampli i així ens basarem en les següents definicions⁹ de Baetens i Payrató:

Baetens (1989, 77) dóna la següent definició:

«Tradicionalment, als elements observables de la parla bilingüe se'ls coneix com a fenòmens d'*interferència*. Originàriament, el concepte d'interferència feia referència a l'ús d'elements formals d'un codi en el context d'un altre codi, és a dir, a qualsevol element fonològic, morfològic, lèxic o sintàctic d'una llengua que es pogués explicar pel contacte amb una altra llengua.»

I Payrató (1985, 58) diu:

«Una interferència, en sentit ampli, és un canvi lingüístic (=una innovació, una pèrdua, una substitució) que té lloc en una llengua A (o registre), i que és motivat directament per la influència d'una llengua B (o d'un altre registre de la mateixa llengua, si així s'especifica).» (Payrató, 1985, 58)

⁹ Hi ha altres autors que també defineixen el concepte d'interferència en el seu sentit més ampli com per exemple Mackey (1976).

A partir d'aquestes dues definicions en podem elaborar una que s'adapti a les característiques del nostre corpus. Així, entendrem per interferència qualsevol aparició d'un element propi d'una llengua A en el context d'una llengua B.

Hi ha diferents tipus d'interferències, tot i que en aquest treball ens limitarem a parlar de la lèxica-semàntica i de la gramatical, que són les que apareixen majoritàriament en les obres analitzades de Josep Pla. Per fer-ho ens basarem en Baetens (1989), Payrató (1985) i Hernández (1998).

En primer lloc, el tipus d'interferència que trobem més sovint és la lèxica-semàntica. Aquestes interferències poden produir calcs formals i semàntics. En el nostre corpus n'hem trobat més del primer tipus. Podem parlar de calcs formals si es calca l'estructura d'una expressió catalana, en el nostre cas, pel que el resultat és una paraula o expressió inexistent en castellà, i de calcs semàntics si es produeix un desplaçament, una ampliació o una restricció del significat (Hernández, 1998b, 70).

Aquesta interferència afecta les diferents categories lèxiques de maneres divergents. Els noms són la categoria més fàcil de transferir d'una llengua a una altra. Hi ha quatre factors estructurals que faciliten l'aparició d'aquest tipus d'interferència: l'economia (l'ús d'una forma lèxica per a les dues llengües, l'ús d'una forma simple en lloc d'una composta, l'ús de lexemes d'abast semàntic molt ampli); la intel·ligibilitat també pot actuar com a fre de les interferències però en alguns casos la pot afavorir; l'estabilitat i la cohesió dels sistemes així com el grau d'integració de cada element, i la freqüència de les unitats. Alguns exemples que apareixen en les obres analitzades per a aquest treball són:

«Recuerdo las **bombollas** de los chubascos de San José en el asfalto de Barcelona,...» (Pla, 1945, 227)

Aquesta expressió no l'hem pogut documentar en la bibliografia castellana consultada i per aquest motiu creiem que som davant d'un calc de la paraula catalana *bombolles* (DIEC, 1995, 268).

«Estas síntesis tienen la ventaja de ser siempre ciertas, porque **no viene de un palmo**, ni de un metro, ni de un siglo.» (Pla, 1945, 196)

Aquesta frase feta no l'hem pogut documentar en cap diccionari castellà i per aquest motiu creiem que és un calc formal de l'expressió catalana *no venir d'un pam* (DIEC, 1995, 1342).

En segon lloc, tenim la interferència gramatical. El camp gramatical, és a dir, la morfologia i la sintaxi, és el nivell lingüístic menys propens a sofrir una interferència d'una altra llengua. Podem definir-la com qualsevol introducció d'unitats i combinacions de parts del discurs, de categories gramaticals i de morfemes funcionals que provenen d'una altra llengua en la parla dels bilingües (Hernández, 1998b, 68). Els factors estructurals que propicien aquest tipus d'interferència poden ser: l'economia, és a dir, que el parlant bilingüe utilitzi les construccions aptes per a les dues llengües en lloc d'aquelles més específiques de cadascuna; la freqüència d'un morfema o d'una construcció; l'estabilitat de cada sistema i el grau d'integració de cada element, etc. Veiem alguns exemples de l'obra de Josep Pla:

«Cuando **veo un niño o una niña** – ... – me apresuro a cogerlo en mis brazos, previa la obtención del correspondiente permiso.» (Pla, 1942a, 9)

En aquest exemple, trobem una interferència gramatical: l'absència de la preposició *a* davant del complement directe en una frase en castellà. Aquesta estructura, com veurem en l'apartat d'anàlisi, no és correcta en castellà i sí que ho és en català.

«Sobre els Canyisos se forma un morro de rocas, **en el promontorio del cual** se levanta la Torre de Calella.» (Pla, 1941, 121)

En aquesta frase hi ha una interferència gramatical, ja que en castellà el valor possessiu del relatiu s'indica amb el pronom "cuyo".

«...**me dí cuenta que** un cerdo es más presentable muerto que vivo.» (Pla, 1945, 54)

En aquest exemple, ens trobem davant d'un cas on hi falta la preposició *de* davant de la conjunció *que* perquè sigui una construcció correcta en castellà. Com que en català no hi ha de ser, podem parlar d'un cas d'interferència gramatical.

A part de les interferències lèxiques i gramaticals, en l'obra de Pla trobem algunes estructures que, tot i no ser incorrectes en castellà, probablement són més freqüents en les zones de contacte amb el català que en les zones monolingües. A continuació en citem algun exemple:

«La lección es válida aun para **aqueellos a los cuales** la embriaguez del hipo ha convertido en superhombres grotescos.» (Pla, 1945, 75)

El pronom relatiu compost és més habitual en català que en castellà. Tot i que no és incorrecte en aquesta segona llengua, és més freqüent en les zones de contacte amb el català.

- Alternança de codi

L'alternança de codi és un dels altres fenòmens que es pot produir quan hi ha contacte entre dues llengües i és molt habitual en les obres de Josep Pla que hem analitzat. Segons Payrató (1985), l'alternança consisteix en l'ús de més d'una llengua en un enunciat sense adaptar-ne els elements, ni morfològicament ni fonològicament, a la

llengua d'arribada. Aquest fenomen segueix unes regles que poden venir donades pel tema, el codi que s'estigui utilitzant, la situació i els participants.

Segons Baetens (1989) l'alternança de codi pot tenir diverses funcions i, per tant, es pot utilitzar en diferents casos:

En les *cites*, ja siguin directes o de discurs indirecte. Ex: «Preservan eix Principat De contagi i pestilencia...» (Pla, 1941, 139)

En l'*especificació del destinatari del missatge*, l'alternança de codi indica a quin dels possibles interlocutors va adreçat el missatge. Però aquest és un fenomen propi del diàleg, per la qual cosa, no hi ha exemples en el nostre corpus.

L'alternança de codi també es pot usar com una *interjecció* o bé com un *sentence filler* (elements com ara «em», «mm», «er»). Ex: «...a veces se oye perfectamente un *¡Ai, Señor!*, o simplemente **un ai** como comprimido por un peso.» (Pla, 1945, 178)

En les *reiteracions*, un missatge en una llengua es repeteix en una altre, ja sigui paraula per paraula o lleugerament modificat. Normalment la repetició serveix per emfasitzar el missatge, encara que també pot servir per aclarir-lo. Ex: «La langosta que hace el arroz –dicho sea al pasar– un poco **húmedo (moll)**, se cocina aquí con los elementos aparentemente más extravagantes: con el pollo y hasta con los caracoles.» (Pla, 1941, 162-163)

En la *qualificació del missatge*. L'alternança de codi pot servir també per qualificar una construcció, com quan una còpula va seguida d'un complement de frase, d'un complement verbal o d'un predicat.

En la *personalització/objectivització*, l'alternança de codi ve donada per contrastos com ara la distinció entre parlar d'una acció i el parlar com a acció; fins a quin punt el parlant està involucrat en el missatge; si la frase es refereix a una opinió personal o no; i si es refereix a un cas concret o a un fet prou conegut. (Baetens, 1989, 122-123)

Una vegada vistes les possibles funcions de l'alternança, cal afegir que per a què es produeixi una alternança de codi hi ha d'haver una comunitat bilingüe mínima ja que, si no, implicaria l'estruncament de la comunicació. En aquestes comunitats la inserció d'elements aliens a una llengua pot ser intencionada, és a dir:

«Existeix la possibilitat que el parlant bilingüe *decideixi* fer ús del repertori complet d'elements lingüístics que té a la seva disposició.» (Baetens, 1989, 119)

És un mecanisme conscient i es fa més evident quan s'utilitza amb finalitats retòriques. Rayfeld (1970) considera que la funció estilística és un dels trets més importants de l'alternança de codi i que la literatura fa servir aquesta tècnica força sovint.

En les obres de Josep Pla que hem analitzat hi ha molts exemples d'alternances i aquestes tenen diverses funcions de les que hem explicat en aquest apartat. A més, hem afegit algunes altres funcions que es corresponguessin amb els exemples del nostre corpus, ja que amb les definides per Baetens (1989) no n'hi havia prou. Les funcions que hem afegit són: per fer referència a noms propis, a noms de vents, a noms d'animals, a tipus de menjar, a noms de plantes i arbres, a objectes, a noms d'oficis, en els casos de denominació, i per a altres referències. Com veurem a les conclusions de l'apartat d'anàlisi, creiem que l'ús d'aquests fenòmens compleix uns criteris estilístics.

2.3. Història del contacte lingüístic català-castellà

La vida i l'obra de Josep Pla es veu influenciada pels canvis que han anat experimentant la cultura i la llengua catalanes al llarg del S.XX. L'època del franquisme i de la dictadura espanyola va provocar un gir important en la seva vida. Al llarg d'aquest treball hem pogut comprovar que Josep Pla fa un ús molt peculiar tant del català com

del castellà. Per aquest motiu creiem que és important emmarcar, d'una manera breu, la història del contacte lingüístic d'aquestes dues llengües¹⁰.

Ens hem de remuntar al segle VII per comprendre l'estreta relació que han tingut sempre el castellà i el català a Catalunya. Com totes les llengües romàniques, el català i el castellà es van anar desenvolupant de manera independent al llarg de l'Edat Mitjana. Aquesta situació va canviar lleugerament quan al segle XV es van començar a adoptar algunes paraules castellanitzants en el català de la gent culta, tot i que no van arribar mai al poble. El Segle d'or de la literatura castellana i la decadència de la literatura catalana van ser els causants de l'ús del castellà per part dels escriptors catalans. No obstant això, la llengua col·loquial continuava sent el català.

L'any 1716, amb la publicació del Decret de Nova Planta, el català va deixar de formar part tant dels àmbits administratius i judicials, com de l'ensenyament. El castellà es va convertir en la llengua emprada en situacions formals i per escriure, mentre que el català va passar a situacions informals, familiars i orals. No va ser fins al segle XIX, gràcies a la Renaixença, moviment literari català de mitjans del segle XIX, que la llengua catalana va tornar al poble a través del llibres de Jacint Verdaguer o Àngel Guimerà.

Ja en el segle XX, a partir de 1907, l'Institut d'Estudis Catalans es va encarregar de dur a terme la normativització del català per tal que es difongués a la premsa, editorials, organismes públics, literatura, història, ciències... Durant l'època republicana es van viure els millors moments de la llengua catalana: el català va esdevenir llengua oficial de Catalunya juntament amb el castellà. Aquest fet va permetre emissions de ràdio en català, publicacions de premsa diària en català a Barcelona –tot i que no era majoritària–, edicions de llibres en català, etc., és a dir, un cert “revifament”.

¹⁰ Per fer aquest resum ens hem basat en les informacions de Hernández, 1998a, 63-71.

Això no obstant, quan va finalitzar la Guerra Civil espanyola, es va començar un procés de persecució de la cultura i la llengua catalanes per fer-les desaparèixer i imposar-ne unes altres. El franquisme tenia una visió unitària d'Espanya i no n'acceptava la seva pluralitat. El català va deixar de ser la llengua oficial i es va prohibir qualsevol manifestació en català a l'Administració pública, l'ensenyament, els mitjans de comunicació, la publicació de llibres, etc.

Va ser en aquell moment quan Josep Pla va haver d'escriure llibres en castellà i, gràcies a l'ajuda de Josep Vergés, va començar a col·laborar amb la revista *Destino*. Des d'aquesta plataforma sempre es va mantenir fidel a les seves idees¹¹: un home de dretes però antifranquista, antifalangista i reaccionari, anticomunista i poc amic de lligar-se amb ningú. Així ho demostra en una carta adreçada a Vergés sobre l'almanac que va treure a *Destino*:

«Podríem fer grans diners amb l'almanac si el féssim més barat i per pagesos i mariners amb indicació de coses útils, però suposo que la vostra intenció és fer una collonera literària amb l'estil residual de la Falange, que és el que impera al setmanari.» (Geli, Huertas, 1990, 22)

L'any 1945 la situació del país va canviar i es va començar a permetre la publicació de llibres en català, les representacions de teatre, la creació d'editorials dedicades a llibres en català... Tot i això, el castellà continuava sent la llengua dominant en tots els àmbits públics. Amb el final de la dictadura de Franco es va reprendre el procés de normalització lingüística que s'havia interromput l'any 1939.

¹¹ En la bibliografia que hem consultat per a aquest treball, hem observat que hi ha una certa ambigüïtat sobre l'adscripció política de Josep Pla. En un article publicat a *La Vanguardia* recentment, 20/8/2000, es recull un fragment del llibre *Retorno sentimental de un catalán a Gerona*, on l'autor fa alguns comentaris una mica despectius sobre els republicans.

Les vacil·lacions que s'han produït al llarg de la història entre l'ús del català i el castellà a Catalunya han tingut una influència clara en la llengua que parlen els seus habitants. La relació entre ambdues llengües també influeix en la llengua dels escriptors catalans. Al llarg del treball ho anirem veient en l'exemple de Josep Pla.

3. METODOLOGIA DE L'ANÀLISI LINGÜÍSTICA DEL CORPUS

El corpus d'aquest treball està format per quatre obres que Josep Pla va escriure entre 1939-1945: *Costa Brava* (1941), *Viaje en autobús* (1942), *Humor honesto y vago* (1942) i *La huida del tiempo* (1945). Ja hem explicat a la introducció els motius pels quals hem triat aquestes obres i no unes altres. En aquests llibres hem analitzat els fenòmens lingüístics següents: alternances de codi, interferències lingüístiques, freqüències d'ús i neologismes.

Per a tots els llibres hem seguit el mateix procés: lectura de l'obra i buidatge dels fenòmens citats. Volem deixar clar des del primer moment que hem intentat fer una anàlisi el més exhaustiva possible però, hem seleccionat una mostra dels fenòmens i no la totalitat dels exemples que apareixen.

Un cop acabat el buidatge de cada llibre, hem agrupat els fenòmens creant un quadre per a cadascun perquè hem cregut que d'aquesta manera era més entenedor i, d'alguna manera, es podien veure les diferències entre uns i altres. Aquests quadres mostren el fenomen en qüestió destacat en negreta, el llibre d'on prové i la pàgina on l'hem trobat. En el cas de les interferències lèxiques, però, hem creat un quadre per a cada exemple per tal de poder explicar amb més detall cadascun dels casos documentats.

Per a cada apartat hem fet primer una anàlisi on apareixen els quadres i les explicacions dels diccionaris i les gramàtiques i, en segon lloc, unes conclusions on hem resumit les característiques dels fenòmens presents en el nostre corpus.

Per a cada exemple del nostre corpus hem consultat a la bibliografia, si es tractava d'una interferència o si era una construcció correcta en castellà i hem buscat la seva possible relació amb les estructures en català. Per dur a terme l'anàlisi hem utilitzat diferents obres de referència catalanes i castellanes.

En català hem consultat: el *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* (a partir d'ara ens hi referirem com a DIEC), perquè és el diccionari normatiu; el *Gran Diccionari de la Llengua Catalana* (GDLC), ja que pel seu caràcter descriptiu ens ha permès ampliar les informacions del DIEC, i la *Gramàtica de la Llengua Catalana* de Badia i Margarit (Badia) perquè ens ha semblat la més completa i la que ens podia aportar més informació.

En castellà hem utilitzat: *Diccionario de la Real Academia Española* (des d'ara DRAE) perquè és el diccionari normatiu; el *Diccionario de uso del español* de María Moliner (Moliner) perquè recull molts casos d'ús que expliquen molts dels fenòmens del nostre

corpus; el *Diccionario de dudas y dificultades de la lengua española* (Seco), per ampliar alguna informació incompleta en els diccionaris i les gramàtiques; l'*Esbozo de una nueva Gramática de la Lengua Española* (GRAE), i la *Gramática española* de Alcina i Blecua (Alcina), ja que són dues de les autoritats en llengua castellana.

4. ANÀLISI DEL CORPUS

4.1 Alternances de codi: anàlisi de les seves funcions

Com ja hem explicat en l'apartat dels conceptes teòrics (2.2), l'alternança de codi és un fenomen que es produeix quan hi ha dues llengües en contacte. També hem fet referència a Baetens (1989), un dels autors que en defineix les seves funcions: cites, especificació del destinatari, interjeccions, reiteració, qualificació d'un missatge, personalització.

Aquestes funcions ens serviran de base per començar la nostra anàlisi en les obres de Josep Pla. Ara bé, en el nostre corpus d'anàlisi només hem trobat casos de cites, interjeccions i reiteracions (segurament perquè les altres funcions serien més pròpies del diàleg). Per tant, classificarem les alternances a partir d'aquests tres tipus i n'afegirem unes altres que també hem trobat documentades: en casos de denominació, quan es fa referència a noms propis, noms de vents, noms d'animals, tipus de menjar, noms de plantes o arbres, noms d'oficis, objectes i altres referències.

Per fer aquesta anàlisi hem utilitzat els exemples extrets dels quatre llibres analitzats de Josep Pla: *Costa Brava* (1941), *Viaje en autobús* (1942), *Humor honesto y vago* (1942) i *La huida del tiempo* (1945). Volem deixar clar que en cap moment hem tingut la intenció de fer una anàlisi quantitativa dels fenòmens que apareixen en l'obra de Pla; el que hem pretès ha estat presentar una mostra de tots els tipus de fenòmens que apareixen, mostra que hem intentat que fos el més exhaustiva possible.

Els casos d'alternança que hem trobat els hem agrupat segons la funció que exercien dins del text. Per tal que quedés clara la seva distribució en les quatre obres analitzades, hem elaborat un quadre per a cadascuna (ordenades cronològicament) on hi apareix el títol, la pàgina i el context en què apareix l'alternança, ressaltada, en els casos necessaris, en negreta.

4.1.1 Cites

Són fragments de cançons, poemes, llibres, dites populars...reproduïts en la majoria dels casos en estil directe, o frases que pronuncien personatges dels llibres de Josep Pla, que ell mateix recull en estil indirecte.

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	30	La procesión marítima que se hace en tal fecha hasta Santa Cristina, conocida vulgarmente por « l'amorra! amorra! », tiene vistosidad.
Costa Brava	45	«Sant Raimon de Penyafort anava per la mar sol, amb pa i un canti d'aigua. Monyjuic el veu i vaixell senyala. I el poble diu: no n'és vaixell, no, ni galera armada Sinó Sant Raimont, fill de Villafranca, Confessor de Reis, de Reis i de Papes.» ¹²
Costa Brava	72	«Nos amb nos, com els de Cadaqués», se dice en Cataluña. «Gats i dones, a casa», dicen en Bagur.

¹² Fragment d'una cançó popular

Costa Brava	121	Esto se levantaba a los acordes de «l'airet, l'airet de matinada...»
Costa Brava	139	«Preservan eix Principat De contagi i pestilencia...»
Costa Brava	205-206	En los capítulos presentados a estas Cortes consta la justificación de la necesidad de mantener en las Medas una gran linterna que se encendiese todas las noches «perquè els navegants en la nit i destinats per la tormenta de la mar en veure el llum sabessin en quines terres es trobaven y (sic) es puguin guardar de les muntanyes de la costa de terra per tal com s'és vist perdre's en dita costa molts vaixells per no saber aon es trobaven y (sic) senyaladament s'hi són perdudes allí, en temps passats i, per dita raó, set galeres d'Andrea Doria».

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	136	El vent de garbí, Tan fí, M'enerva, Fa obsessionar. Estimar, Sobre l'herba. ¹³
Viaje en autobús	137	El vent de garbí, Carmí, A Nausica Afua la teta Sepia, rosadeta I la hi pinta.
Viaje en autobús	137	El vent de garbí Violí Desfibra L'entrellat, Del notariat De la vida.
Viaje en autobús	138	El vent de garbí Cargolí M'aviva El son; I m'adorm La geniva.
Viaje en autobús	138	El vent de garbí

¹³ Versos d'un poema de Cerveri el Joven

		I el ví M'emporten, Dolçament, Ràpidament A l'stix morta.
Viaje en autobús	142	Quien mal anda, mal acaba. Quien mucho abarca, poco aprieta. Dime con quien andas y te diré quién eres. Vale más pájaro en mano que ciento volando. <i>No es pot dir blat que no sigui al sac i ben lligat...</i>
Viaje en autobús	152	“Sils, butifarras sense fils”.

Llibre	Pàgina	Fragment
Humor honesto y vago	174	I amb els diners de l'avi, Tots farem el senyor... ¹⁴

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	29	El refrán lo dice con calidad inexorable: <i>quan el dia creix, el fred neix.</i>
La huida del tiempo	39	Per Sant Vicens El sol toca pels torrents...
La huida del tiempo	59	Com al mig de l'hivern la primavera, Així el cel avui, i el sol i l'aire, Obre de bat a bat balcons i portes I omple la casa de clarors... (...) No sents una frisança...? Digues! No et sens la primavera a les entranyes? ¹⁵
La huida del tiempo	66	El pañuelo era usado en la calles solamente por las personas de los que la gente decía <i>es una mica tísic.</i>
La huida del tiempo	102	Y canta: —No puc, no puc, no puc...
La huida del tiempo	141	¡Ai Margarida, si tu i jo poguéssim anar algun dia carretera avall! Jo et dibuixaria les elipsis De la geometria elemental...
La huida del tiempo	153	En un momento en que la música no tocaba y se oñía el lento

¹⁴ Fragment d'una cançó en català

¹⁵ Fragments del poema «Les minves de gener» de Maragall.

		paso de la procesión por la cuesta que hace la calles, una mujer dijo a mi lado: com bufen, pobrets!
La huida del tiempo	153	Com bufen, pobrets! Y, en efecto, soplaban.
La huida del tiempo	172	Entonces el payés dice: demà batem.
La huida del tiempo	204	<i>Per la Mare de Déu d'Agost</i> –decimos en este país– <i>a les set ja és fosc.</i>
La huida del tiempo	236	<i>...entre la vinya i el fonollar,</i> decía Ramón Llull.
La huida del tiempo	243	<i>Per Sant Lluc,</i> <i>sembro si puc.</i>
La huida del tiempo	243	<i>Per Sant Lluc,</i> <i>o moll o eixut.</i>
La huida del tiempo	297	Los animales que se comen inmediatamente despues (sic) de muertos no tienen ni jugo ni brezo – <i>ni suc ni bruc</i> – como decimos en catalán.

4.1.2 Interjeccions

L'alternança es pot utilitzar per reproduir algunes interjeccions en una altra llengua.

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	178	...a veces se oye perfectamente un ¡Ai, Senyor! , o simplemente un ai como comprimido por un peso.

4.1.3 Reiteració

Paraules o frases que apareixen primer en una llengua i a continuació el seu equivalent en una altra¹⁶.

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	33	De Blanes a Lloret el granito tiene, en general, un color rojizo; de Lloret a Tossa el granito (ull de serp) es de color blanquecino.
Costa Brava	52	La cuestión del precio de los derechos del puerto – los ribatjes y mesuratjes que se pagaban al abad– originó escandalosas con-tiendas ¹⁷ ...
Costa Brava	75	Don Enrique Wincke cree, por su parte, que el nombre proviene de una raíz indo-germánica y significa boca de río, de pal, río y mos, boca.

¹⁶ En aquesta anàlisi hem documentat tant els casos d'alternança de codi entre el català i el castellà com entre el català i el francès.

¹⁷ Hem inclòs aquest exemple en aquest apartat perquè considerem que *ribatjes i mesuratjes* són l'equivalent de "derechos del puerto", tot i que no són la seva traducció directa.

Costa Brava	78	El momento álgido de la libertad fué en 1365, cuando Pedro el Ceremonioso, para tener dinero y hacer la guerra a Casilla, vendió por 8.000 sueldos (sous) el derecho de nombrar el batlle de la batllía...
Costa Brava	116	El gargal ronda a Sud y entra el xaloc –el sirocco de los italianos – que viene del Mediodía.
Costa Brava	162	...las bardas y grapisanas de fuera continúan siendo en vivero de langostas y se cogen también, con las nansas, algunos « llobregants » (homar en francés).
Costa Brava	162-163	La langosta que hace el arroz –dicho sea al pasar– un poco húmedo (moll) , se cocina aquí con los elementos aparentemente más extravagantes: con el pollo y hasta con los caracoles.
Costa Brava	163	(Gargal de «grecale », viento de Grecia).
Costa Brava	170	Una de las especialidades de Bagur son sus caracoles, que tienen fama en toda la comarca no sólo los mayores (bovers) , sino los pequeños (petit-gris) , los «joanets» y las «monges».
Costa Brava	189	Las tierras del interior hasta la carretera de Pals y Torroella están cruzadas de caminos particulares que atraviesan los grandes prados – closes – en los que hay yeguas y vacadas....

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	99	En este país de aficionados a la alubia, la alubia de Malgrat, la monjeta del carall , es considerada la más fina.
Viaje en autobús	135	En la Maresma, el viento dominante es el garbí, llamado en castellano leveche y en científico, sudoeste .
Viaje en autobús	171-172	Una variedad intermedia entre las dos clases citadas, más oscuro que la “monja” es el llamado “joanet”, que traducido literalmente al castellano quiere decir el “juanito” .

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	65	Por aquel entonces –como ahora– soplaba el viento de “garbí”, el viento sudoeste .
La huida del tiempo	297	Los animales que se comen inmediatamente después (sic) de muertos no tienen ni jugo ni brezo –ni suc ni bruc — como decimos en catalán.

4.1.4 Casos de denominació

Frases o paraules expressades en català que s'introdueixen amb referències clares cap al destinatari.

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	27	...hay una torre sepulcral romana que parece un resto de una construcción mayor y se llama ahora –irrisoriedad del juicio popular– la torre del moros.
Costa Brava	31	A partir del cabo de Tossa, los vientos dominantes son los del sur, sobre todo el sud-oeste, el leveche, que nosotros llamamos garbí , viento húmedo y deshuesado, ...
Costa Brava	67	Para esta suposición viene a cuento un islote que divide las dos playas contiguas (...) tiene por remate un cuadro de paredes que las gentes de la comarca llaman la «senya de moros»...
Costa Brava	95	Es preferible pasar siempre al largo porque el cabo está rodeado de bajos peligrosos –llamados los «esculls» de cabo Planas.
Costa Brava	139	Después de Pascua se hacía cada año la procesión llamada de las «cuques» para invocar la fuerza microbicida del Santo.
Costa Brava	148-149	El «suquet» es la forma catalana del plato universal de pescadores y marineros del Mediterráneo.
Costa Brava	149	Estos grupos tenían una barraca alquilada que se llamaba «botiga».
Costa Brava	187	En el curso de toda su extensión submarina, se producen por la fuerza de las corrientes y de los temporales bancos de arena que son llamados «secs»...

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	99	En este país de aficionados a la alubia, la alubia de Malgrat, <i>la monjeta del carall</i> , es considerada la más fina.
Viaje en autobús	171	Tenemos también el caracol claro, caliza de rayadillo, el “petit gris” de los franceses, más fino y suave de color que el cuello de las tórtolas y que llamamos la “monja”.
Viaje en autobús	171-172	Una variedad intermedia entre las dos clases citadas, más oscuro que la “monja” es el llamado “joanet” , que traducido literalmente al castellano quiere decir el “juanito”.

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	56	El residuo insoluble de la grasa, forma lo que llamamos els

		<i>greixons</i> , con los cuales se hacen las cocas del mismo nombre, que son una de las delicadezas de la matanza.
La huida del tiempo	103	A este respecto el cuco está unido a uno de los pajarillos más pequeños y más inocentes del país, llamado <i>la busqueta</i>.
La huida del tiempo	119	Hemos cometido con los pájaros verdaderas atrocidades (...) y no creo que estemos ya a tiempo de reponer las especies perdidas, como el pico-carpintero, por ejemplo, tanto el «Picus viridis» como el «Picus viridicanus» – el <i>picot</i>, como le llamamos en vernáculo – ...
La huida del tiempo	120	En cuanto a los parásitos, en Cataluña tenemos uno verdaderamente curioso, este pájaro que en el Ampurdán llamamos el <i>abeller</i> porque se nutre exclusivamente de abejas.
La huida del tiempo	230	Durante este período de iniciación, el viento se mantenía flojo y del nordeste – el <i>gargal fosc</i>, como decimos en el país.
La huida del tiempo	281	¿Hemos de adorar, a través del árbol de Navidad, el bosque nórdico, germánico y escandinavo, teniendo un nacimiento y sobre todo lo que en vernáculo llamamos <i>pesebre</i> ?
La huida del tiempo	204	<i>Per la Mare de Déu d'Agost</i> – decimos en este país – <i>a les set ja és fosc</i> .

4.1.5 Noms propis

Noms de poblacions o de persones citats en la seva forma originària, la majoria en català, o adaptats per l'autor o per la gent.

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	13	...y la Maresma , tan dulce y un poco bobalicona, en cuyas fondas, a pesar de sus soberbias huertas, se come tan mal; ...
Costa Brava	29	...tuvo su flota mercante, afamados astilleros y, como en otros pueblos de la Maresma , montó una industria familiar de tanto nombre y delicadeza como la de encajes y blondas.
Costa Brava	58	S'Agaró tiene tan merecida fama que es natural que a su alrededor se haya formado una corriente popular hecha de mimetismo y de curiosidad.
Costa Brava	68	De Sa Cova a Roques Planes , el litoral, encarado al sur, cubierto de pinos, llega a la dulzura máxima, a una delicuescencia clara.
Costa Brava	85	En toda esta costa hasta Cala Margarida , que es la cala contigua, a garbí, de Cap Gros , hay muchas barracas...
Costa Brava	85	Después de Cap Gros aparece La Fosca o Roca-fosca , como ahora se llama.
Costa Brava	95	Los pescadores de Calella, que son los que trabajan todo el

		año en sus alrededores, las llaman, por antonomasia, l'Illa (la Isla) .
Costa Brava	107	Hasta la Font d'En Roques el camino es practicable, de este recodo hasta el Golfet el camino —si no se conoce muy bien—ofrece una tal cantidad de dificultades que la playa es prácticamente inasequible.
Costa Brava	145	La bahía de Tamariu empieza en la Musclera –o Sa Musclera , como decimos la gente del país...
Costa Brava	181	De Aiguafreda a Ses Negres , punta extrema a levante de la bahía de Sa Tuna , la costa se mantiene brava y solitaria. Después de S'Abel , se encuentran Ses Mines ...

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	59	Hay personas que calzan unos zapatos tan brillantes y bruñidos que parecen envolver sus pies en un remanso del lago de Lamartine .
Viaje en autobús	100	—Vaya usted a la Barretina ...perdón a la Lira. —¿Cómo dice usted? —La Barretina es un café donde había antes un orfeón. Ahora se llama La Lira.
Viaje en autobús	135	En la Maresma , el viento dominante es el garbí, llamado en castellano leveche y en científico, sudoeste.
Viaje en autobús	175	El punto más alto a que llegó el artista fué la melodía del “ Cant dels ocells ”, que en opinión de Strawinsky y de Wanda Laudowska es la melodía más grande que existe.

4.1.6 Noms de vent¹⁸

L'autor fa servir, en la majoria dels casos, les denominacions catalanes dels vents. També n'hem trobat alguna en italià.

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	21	Es una pequeña playa deliciosa, de arena fuerte y rosada, buena con vientos de garbí , con una pequeña ermita medio destruída en su parte alta.

¹⁸ En aquest apartat no hem trobat rellevant reproduir tots els exemples que hem documentat, ja que eren molt semblants. El mateix Pla reconeix, com mostra un dels exemples del quadre de *La huida del tiempo*, que al llarg de la seva obra ha escrit molt sobre el vent de garbí, que és amb diferència, el que hem documentat més cops.

Costa Brava	58	Este litoral constituye la punta extrema a garbí del cuenco de la playa de San Pol, tan exquisito de línea.
Costa Brava	107	En seguida aparece la punta dels Forcats, rocas de color obscuro, de un perfil muy característico que forma la extrema punta a garbí de la bahía de Calella.
Costa Brava	113	Todo el litoral de Calella hasta el Cabo de San Sebastián da la cara a garbí y al « xaloquet » –como decía el cronista Muntaner.
Costa Brava	116	El gargal ronda a Sud y entra el xaloc –el sirocco de los italianos– que viene del Mediodía.
Costa Brava	116	Viento de fuera o foronell que suele durar una hora o poco más...
Costa Brava	117	Es la marinada de junio que abate dulcemente el oro de los trigos,...
Costa Brava	118	El viento, además, parece entrar en los arcos no con embate frontal sino oblicuamente, y esto me ha hecho recordar muchas veces una sensación de Roma, que tengo muy viva; el paso oblicuo del libeccio por los arcos de la Ciudad Eterna.
Costa Brava	163	El gargal , viento seco, fresco, franco, suele entrar en invierno de ocho y media a diez de la mañana.
Costa Brava	201	...se encuentra solamente un poco resguardado del viento de gargal
Costa Brava	213	...porque cuando no es el norte es el viento del Canigó –o canigonenc – o los vientos glaciales de Provenza.
Costa Brava	213	...lo mismo da que sople el garbí que el gargal , el xaloc que la tramontana.

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	119	Hay una ligera brisa de garbí y unas olas menudas,...
Viaje en autobús	135	En la Maresma, el viento dominante es el garbí , llamado en castellano leveche y en científico, sudoeste.
Viaje en autobús	136-137	A mi entender, el haber recogido el poeta en sus versos la cosa obsesiva que produce el viento de garbí , implica una observación consumada de la realidad.
Viaje en autobús	137	Digamos, por otra parte, que hasta aquí el poeta ha querido dar una idea de los efectos positivos –trágicamente positivos– del viento de garbí .

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	65	Por aquel entonces –como ahora– soplaba el viento de “ garbí ”, el viento sudoeste.

La huida del tiempo	140	Luego sale el sol, y cuando sus rayos han secado la tierra y disuelta la neblina, aparece el « gargal » a las nueve de la mañana...
La huida del tiempo	140	A la hora meridiana (...) este viento ronda, después de una caída más centelleante que un diamante, a Sur, y aparece el « xaloc » o « sirocco », como dicen en África.
La huida del tiempo	140	...afortunadamente la divina providencia se apiada de nosotros y hace que el « xaloc » sea percibido un par de horas...
La huida del tiempo	140	Sobre el viento de « garbí » he escrito bastante, en libros y periódicos, dado que a mi entender este céfiro interviene en el sistema moral y material del país de una manera permanente.
La huida del tiempo	141	La única poesía que he escrito en mi vida está dedicada al viento de « garbí »...
La huida del tiempo	141	El viento de « garbí » es un viento húmedo, corrige en este sentido los ardores del sol y contribuye por ende al esplendor del reino vegetal...
La huida del tiempo	185	Digo las once de la mañana, porque a esta hora entra la marinada , que en verano es un viento delicioso.
La huida del tiempo	230	Durante este período de iniciación, el viento se mantenía flojo y del nordeste –el gargal fosc , como decimos en el país.

4.1.7 Noms d'animals

L'autor al llarg dels seus llibres parla de molts animals, sobretot de peixos i ocells. En la majoria de les ocasions els escriu en català.

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	155	En invierno se cogen aquí finos calamares y estos pequeños, finos « moixons », ligeramente amargos, de exquisita delicadeza marina.
Costa Brava	162	...las bardas y grapisanas de fuera continúan siendo en vivero de langostas y se cogen también, con las nansas, algunos « llobregants » (homar en francés).
Costa Brava	170	Una de las especialidades de Bagur son sus caracoles, que tienen fama en toda la comarca no sólo los mayores (bovers), sino los pequeños (petit-gris), los « joanets » y las « monges ».
Costa Brava	188	A lo largo de la playa y sobre los bancos submarinos de arena se pueden ver a veces grandes matas de lubinas y llisas ¹⁹ tomando el sol amontonadas a flor de agua.

¹⁹ Hem trobat documentat en el DIEC (1995, 1138) *llissa*, l'equivalent en castellà del qual és *liza* (Diccionari castellà-català –a partir d'ara DCC–, 1987, 780).

Costa Brava	188	También hay lenguados, roms , clavellades y otros pescados de carne fina.
Costa Brava	194	En los frondosos árboles del paraje hay muchos pájaros, no sólo gaviotas y otras aves, que se nutren de pescado, sino ánades, fotxas ²⁰ , fredeluques y estornells y toda clase de migratorios...
Costa Brava	197	Un pescador de L'Estartit se ha construido una casita en el lugar y allí pesca –o pescaba hace poco– anguilas, lubinas y llises con unas redes de cañizos.

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	72	...los moixons de palta oxidada, de insospechadas finezas; (...) la grebia suntuosa...

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	103	A este respecto el cuco está unido a uno de los pajarillos más pequeños y más inocentes del país, llamado la busqueta .
La huida del tiempo	103-104	Los tres pájaros más pequeños del país son la busqueta , la cueta y el tíit . ²¹
La huida del tiempo	119	Hemos cometido con los pájaros verdaderas atrocidades (...) y no creo que estemos ya a tiempo de reponer las especies perdidas, como el pico-carpintero, por ejemplo, tanto el «Picus viridis» como el «Picus viridicanus» – el picot , como le llamamos en vernáculo– ...
La huida del tiempo	120	En cuanto a los parásitos, en Cataluña tenemos uno verdaderamente curioso, este pájaro que en el Ampurdán llamamos el abeller porque se nutre exclusivamente de abejas.
La huida del tiempo	121	...el abeller las mata y les chupa a su vez el dulcísimo líquido que guardan en su cuerpo.

4.1.8 Noms de menjar

En aquests llibres hi ha documentat nombrosos plats de menjar i l'autor s'hi refereix en molts casos en català.

²⁰ Hem trobat documentat en el DIEC (1995, 905) les formes *foja* (ocell), que equival en castellà a *foja* (DCC, 1987, 635) i *fredeluga* (ocell) (1995, 911), en castellà *avefría* (DCC, 1987, 639).

²¹ Documentat en el DIEC (1995, 274) *bosqueta*, que equival en castellà a *zarceró común* (DCC, 1987, 202). La *cueta* (DIEC, 1995, 532) és un tipus d'ocell que equival a la *lavandera blanca* en castellà (DCC,

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	13	...y la villa de Malgrat en su fértil llano que produce la alubia blanca del “carall” ...
Costa Brava	83	...sombreándolo con una cucharada de « all-i-oli ».
Costa Brava	120	Recuerdo, como algo inolvidable, la molla frita –un pescado que hay que comer fresquísimo, si es posible acompañado de una ensalada de tomate.
Costa Brava	129	Sin embargo, el Llafranc de las casas menudas con el toldo de pinaza, de los suculentos « suquets » de madrugada...
Costa Brava	148	A las personas que pasen unos días, aunque sean pocos, en Tamariu les digo que procuren comer en la playa un « suquet » de pescado.
Costa Brava	148-149	El «suquet» es la forma catalana del plato universal de pescadores y marineros del Mediterráneo.
Costa Brava	152	Hay mucha caza (conejos) y, en el otoño, setas tempraneras (rovellons y pinatells) ²² .
Costa Brava	188	La mezcla constante que se establece en ella del agua de mar con las corrientes de agua dulce es propicia a que se mantengan casi todo el año en su litoral anchoas, sardinas, barats , etc.
Costa Brava	162	Es también inolvidable hervido con una sombra de all-i-oli y a la brasa.
Costa Brava	170	Una de las especialidades de Bagur son sus caracoles, que tienen fama en toda la comarca no sólo los mayores (bovers), sino los pequeños (petit-gris), los « joanets » y las « monges ».

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	99	En este país de aficionados a la alubia, la alubia de Malgrat, la monjeta del carall , es considerada la más fina.
Viaje en autobús	102	—Debe ser —me dice riendo el conserje— porque las monjetas son tan buenas.
Viaje en autobús	171	Se le conoce con el nombre de caracol “ boer ” y es exquisito.
Viaje en autobús	171	Tenemos también el caracol claro, caliza de rayadillo, el “petit gris” de los franceses, más fino y suave de color que el cuello de las tórtolas y que llamamos la “ monja ”.
Viaje en autobús	171-172	Una variedad intermedia entre las dos clases citadas, más oscuro que la “ monja ” es el llamado “ joanet ”, que traducido literalmente al castellano quiere decir el “juanito”.

1987, 363). El *titit* (DIEC, 1995, 1774), que és la denominació infantil per designar un ocellet, equival en castellà a *pipi* (DCC, 1987, 1201).

²² En aquest quadre he afegit alguns exemples que parlen dels bolets perquè Pla els cita com un tipus de menjar.

Viaje en autobús	186	...algunas como la “ lleterola ” sacan su talle fino y esbelto, muy vibrátil, estriado y encima presentan el caparazón oblicuo un poco achulado, blanco y de color de rosa.
------------------	-----	--

Llibre	Pàgina	Fragment
Humor honesto y vago	104	...¿resultará más sabroso que el “ gratapaller ” ²³ de hoy (...), este animal andarín y un poco artista que se pasea, picoteando por los campos y las carreteras y contribuye con su ingénita insensatez a aumentar las dificultades de los gasógenos?

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	56	El residuo insoluble de la grasa, forma lo que llamamos <i>els greixons</i> , con los cuales se hacen las cocas del mismo nombre, que son una de las delicadezas de la matanza.
La huida del tiempo	73	El forcejeo de la liberación impresionó tanto su ánimo que para reforzar su desmoronado temple hubieron de darle un “ llonguet ” y una tablilla de chocolate Ametller...
La huida del tiempo	73	Y parece –todavía hoy alguien lo recuerda– que ver un hombre vestido del marqués de Pescara comiendo un “ llonguet ”...
La huida del tiempo	159	En el equinoccio siguiente suele uno comer seco: judías blancas, garbanzos y « farinetes ».
La huida del tiempo	249	Los « panellets », aún los que tienen piñones, son aceitosos en extremo.
La huida del tiempo	297	La tradición antigua de Barcelona –que es la buena– manda comprar el gallo, <i>el gall d’indi</i> o el capón, el día de Santo Tomás de Aquino...

4.1.9 Noms de plantes i arbres

Pla també utilitza l’alternança de codi per referir-se a plantes i arbres.

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	152	...cubiertos de retama y de pinos, de garrigas, argelagas y lentiscos.

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	185	El lenguaje recoge, en algunos casos, el hecho del comensalismo:

²³ Hem documentat en el DIEC (1995, 971) *gratapalles* com una classe d’ocell, que en castellà es diu *escribano soteño* o *ave tonta* (DCC, 1987, 679).

		el “ pinetell ”, comensal del pino, el “ sureny ” comensal del “ suro ”, del alcornoque, etc.
--	--	--

4.1.10 Noms d'oficis

Al llarg d'aquests llibres apareixen diferents noms d'oficis citats en català.

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	51	Estaba gobernada por un Consejo de ancianos y por los “ homes bons ”, presididos por el abad del convento.
Costa Brava	78	El momento álgido de la libertad fué en 1365, cuando Pedro el Ceremonioso, para tener dinero y hacer la guerra a Casilla, vendió por 8.000 sueldos (sous) el derecho de nombrar el batlle de la batllía...
Costa Brava	78	¡Es la época de la guerra de los remences !
Costa Brava	203	El « corn » era un centinela que se situaba en una de las torres que se alzaban a poca distancia de la población y que tenía la misión de señalar, tocando un cuerno marino, la presencia de los piratas en la costa.

Llibre	Pàgina	Fragment
Humor honesto y vago	58	En Manlleu había muchos “ ocellaires ”.

4.1.11 Noms d'objectes

L'autor empordanès utilitza l'alternança de codi per fer referència a diferents tipus d'objectes, sobretot hem documentat exemples d'estris de pesca.

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	80	Algunas familias de la villa conservan aún los moldes de estas adorables pipas de terrisa para la exportación.
Costa Brava	86	...solían acampar en verano dos o tres familias de pescadores de La Escala que tenían su tienda en la playa y se dedicaban a coger con sus redes (batudas y armaiadas ²⁴) unos magníficos cestos de salmonetes rutilantes.
Costa Brava	109	...entre cuerdas y palos, nansas y redes, palangres y armaiades, traïñas ²⁵ y luces...

²⁴ Hem documentat en el DIEC (1995, 154) la paraula *armellada* com un estri de pesca, que equival en castellà a *trasmallo* (DCC, 1987, 125).

²⁵ Hem documentat en el DIEC (1995, 1791) *traïnya* com a estri de pesca.

Costa Brava	112	Por otra parte las traïñas pescando con redes de malla tan ciega han contribuido al empobrecimiento de la costa y a la destrucción innecesaria del pescado.
Costa Brava	143	En verano, con el volantín, se sacan exquisitos y multicolores serránidos y «julivies» y en el otoño, con el « xarambeo » ²⁶ , suntuosos tordos y grevias.

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	35	Me acerco a la baluerna .

4.1.12 Altres referències

En aquest apartat incloem altres casos d'alternança que apareixen en les obres analitzades i que no es poden classificar en cap dels anteriors.

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	49	...y el recuerdo de las siete torres que guardaban el monasterio y la más famosa, la del “fum” , por las ahumadas que en ella se hacían para señalar aparición de corsarios”.
Costa Brava	96	...sin contar las embarcaciones de transporte y la menudalla .
Costa Brava	114	El panorama presenta el juego de formas de las casas del pueblo, los tejados cubiertos de musgo, con todas las matizaciones del amarillo al « petit gris » ...
Costa Brava	121	Se bailaban las sardanas, se hacían las regatas y las cucañas y se armba (sic.) el cercavila ...
Costa Brava	160	En una de las prades rocosas del recodo, abierta en la roca, hay una cueva cerrada por un viejo muro...

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	82	Tarde lluviosa, luz enturbiada, aire grisáceo, grises de cuello de tórtola, de petit gris por doquier, luz densa y sedosa....
La huida del tiempo	100	Aparece el cuco, las mujeres dan unos saltos en los colchones, los árboles sacan sus hojitas y surge el cocu que es la especie de hombres que a mí me infunde más respeto.

Després d'analitzar els casos d'alternança de codi que apareixen en les quatre obres de Josep Pla que hem treballat, passarem a comentar algunes conclusions. Per començar,

²⁶ Hem documentat en el DIEC (1995, 1894) *xarambeo* com un estri de pesca.

creiem que els resultats de l'anàlisi depenen de les diferències existents en la temàtica dels llibres analitzats. Mentre que *Costa Brava*, *Viaje en autobús* i *La huida del tiempo* tenen com a escenari la natura, *Humor honesto y vago* està centrat en la vida a ciutat. En els primers són molt més freqüents les alternances de codi, que l'autor utilitza, gairebé sempre, per referir-se a un tipus concret de realitat (vents, animals, plantes...).

En canvi, *Humor honesto y vago* es diferencia dels tres llibres anteriors perquè la majoria dels temes tractats tenen com a escenari la ciutat de Barcelona. El fet que l'autor no parli de fenòmens propis de la natura (ni de plantes, ni d'animals, etc.) –que, com ja hem dit, és en els casos que utilitza més les alternances– explica que aquest sigui el llibre on hem trobat menys tipus d'alternança de codi.

Els llibres utilitzats per al treball no només són diferents pel que fa a la temàtica, sinó que són de diferents tipus. *Viaje en autobús*, *Humor honesto y vago* i *La huida del tiempo* són reculls dels articles que Pla publicava a la seva secció setmanal *Calendario sin fechas* i tenen una estructura molt semblant: tots ells estan formats per textos de quatre o cinc pàgines de temes molt variats.

El primer és un viatge en autobús entre Barcelona i el camp i, per tant, és normal que hi trobem referències a noms de vents, animals, plantes, poblacions... *Humor honesto y vago*, com ja hem explicat, està format per articles basats en la vida a la ciutat de Barcelona. *La huida del tiempo* és semblant a *Viaje en autobús*, ja que tots els articles formen un calendari basat en la vida a pagès, com el mateix Pla ho explica en el primer capítol:

«Aquí tengo un calendario con fechas. Es el de los payeses, a cuya clase pertenezco desde mi más tierna infancia.» (Pla, 1945, 12)

El segon tipus de llibre queda representat per *Costa Brava*, un conjunt d'itineraris per la costa que dóna títol a aquesta obra. Aquests itineraris són relats molt descriptius del paisatge i la natura i creiem que, per aquest motiu, hi ha més casos d'alternança de codi, sobretot pel que fa referència a noms de vents, menjars, arbres... Després de realitzar l'anàlisi del nostre corpus, hem vist que l'aparició de més o menys alternances depèn bàsicament de la temàtica dels llibres i no del seu tipus.

Pel que fa a les llengües emprades, s'ha de dir que la gran majoria de casos d'alternança de codi que hem documentat es donen entre el català i el castellà, però també n'hem trobat alguna amb el francès o l'italià. Aquest fet no resulta estrany ja que Josep Pla va realitzar al llarg de la seva vida molts viatges –com hem pogut veure en l'apartat que hem dedicat a la seva biografia– i va viure períodes llargs de temps a l'estranger.

Pel que fa a les qüestions formals, els casos d'alternança que hem trobat apareixen en diferents formes: sense cap mena de marca, en cursiva, entre cometes, entre parèntesi, adaptats a l'ortografia castellana... També pot passar que la mateixa paraula aparegui en un context en català i en un altre, en castellà. Fins i tot hi ha casos en què dins d'una mateixa enumeració (animals, plantes, etc.) hi ha elements en català i d'altres en castellà, sense cap criteri aparent.

Com ja hem explicat anteriorment a l'apartat d'anàlisi, per elaborar aquesta mostra ens hem basat en les sis funcions que Baetens (1989) atribueix a l'alternança de codi. I com que amb les sis funcions no n'hi havia prou per recollir tots els casos, n'hem afegit unes altres que es corresponguessin amb els casos trobats (noms propis, noms de vents, casos de denominació, noms d'animals, menjars, plantes i arbres, noms d'ofici, objectes i altres referències).

Quant al criteri que seguia l'autor a l'hora de fer servir una alternança diríem, després d'analitzar tots aquests exemples, que no en seguia cap de gaire concret. I això ho pensem perquè, tot i que utilitza moltes alternances quan parla de fenòmens propis de la natura o el camp, no ho fa sistemàticament. Com ja hem explicat, en alguns casos es refereix a un vent en català i en d'altres en castellà. Creiem que caldria una anàlisi molt més detallada d'aquestes obres i d'algunes altres per poder treure'n una conclusió més clara. No sabem si les utilitzava perquè en el moment en què escrivia una frase no recordava l'equivalent d'una paraula en castellà, o si ho feia per raons d'estil –que com ja hem explicat en l'apartat teòric (2.2) pot ser un dels recursos utilitzat per alguns escriptors.

I no voldríem acabar sense comentar la manera com, tot sovint, Josep Pla presenta les alternances, fent servir clixés com ara *en mi país llamamos, en Cataluña, en mi comarca, la gente de mi país dice, popularmente dicho, es la forma catalana, en vernáculo...* En certa manera sembla que d'aquesta manera les justifiqui. Però aquest recurs també pot voler dir que, en molts casos, l'escriptor utilitzava l'alternança de codi com un recurs estilístic més: per apropar-se a la seva gent, ja que normalment utilitza aquestes expressions per introduir una realitat catalana (explicada en castellà) o, directament, una paraula catalana difícil d'entendre per algú que no sigui català.

4.2 Interferències lingüístiques

4.2.1 Interferència lèxica-semàntica

Recordem, breument, que la interferència lèxica-semàntica pot produir calcs formals si es calca l'estructura d'una expressió catalana, fet que produeix una paraula inexistent en castellà, o calcs semàntics si es produeix un desplaçament, una ampliació o una restricció del significat.

4.2.1.1 Calcs de frases fetes

Llibre	Pàgina	Calc
Costa Brava	77	San Feliu y Palamós son dos pueblos que siempre han vivido como gato y perro.

En aquest exemple, aquesta frase feta adopta l'ordre de la catalana i no el de la castellana. Per això pensem que ens trobem davant d'un calc.

En català, estar com el gat i el gos: estar renyint sempre (DIEC, 1995, 941).

En castellà, como perros y gatos: locución con que se explica el aborrecimiento que algunos se tienen. (DRAE, 1988, 1048, 2n vol.)

Llibre	Pàgina	Calc
Viaje en autobús	11	Provisto del correspondiente billete y del indispensable salvoconducto -pagando San Pedro canta- , uno se lanza al proceloso negocio de los autobuses y de los trenes.

Aquesta frase feta no l'hem documentat en cap de les obres de referència en castellà, però sí en català.

En català, pagant, sant Pere canta: refrany que significa que els diners ho aconsegueixen tot (GDLC, 1998, 1211).

Llibre	Pàgina	Calc
Humor honesto y vago	54	Los hombres se casan porque están solos –es decir porque se fatigan de hacer esta cosa que llamamos, en vernáculo, soñar tortillas.

Aquesta frase feta només l'hem documentat en català i no en castellà.

En català, somiar truites: fer-se il·lusions (GDLC, 1998, 1565).

Llibre	Pàgina	Calc
Humor honesto y vago	55	Por esto, el verdadero programa de las mujeres, el más inteligente, debería ser éste: ¡a callar y a la jaula!

Aquestes frase feta tampoc l'hem trobat en cap obra de referència en castellà. Això no obstant, la forma catalana és una mica diferent (muts i a la gàbia) i el calc directe seria «mudos y a la jaula». Hem de dir, però, que en l'article original que Josep Pla va publicar a *Calendario sin fechas*, l'expressió utilitzada va ser aquesta: “*Por esto el verdadero programa de las mujeres debería ser este: mudos y a la jaula*” (Pla, 1942c, 8). En canvi, en el llibre *Humor honesto y vago*, que és un recull dels articles publicats a Destino, com podem veure, la forma documentada és «a callar y a la jaula».

En català, fer muts (o fer muts i a la gàbia)/ muts i a la gàbia: callar (DIEC, 1995, 1261).

Llibre	Pàgina	Calc
La huida del tiempo	196	Estas síntesis tienen la ventaja de ser siempre ciertas, porque no viene de un palmo , ni de un metro, ni de un siglo.

Aquesta frase feta només l'hem pogut documentar en obres catalanes i, per tant, podem afirmar que estem davant d'un calc. En català, no venir d'un pam: no ésser necessari de mesurar alguna cosa exactament, de mirar-hi prim (DIEC, 1995, 1342).

Llibre	Pàgina	Calc
La huida del tiempo	241	Cada tierra hace su guerra , y sería ocioso discutir estas tendencias.

Aquesta frase feta només l'hem recollit en obres de referència catalanes.

En català, cada terra fa sa guerra: cada pa s t els seus costums diferents dels d altres pa sos (GDLC, 1998, 1628).

4.2.1.2 Altres expressions

Llibre	Pàgina	Calc
Viaje en autobús	162	De tanto en tanto, el payés, da al periódico una mirada a hurtadillas...

En castellà el substantiu *mirada* va acompanyat per verbs com *echar, dirigir, lanzar* quan significa mirar momentàniament. Les obres de referència castelleses no la recullen amb el verb *dar* (Moliner, 1998, 355, 2n vol.). En canvi, en català, els exemples del diccionari il·lustren que un dels verbs que s'adjunten a *mirada* és *donar*: *Li va donar una mirada, una mala mirada* (DIEC, 1995, 1223).

Llibre	Pàgina	Calc
Humor honesto y vago	31	Estoy haciendo tarde. Yo también estoy haciendo tarde. Todo es hostil, extraño, indiferente.

Aquesta construcció no l'hem trobat documentada en cap obra de referència castellana, però sí en les catalanes. En català, fer tard: arribar amb retard (DIEC, 1995, 1736).

4.2.2 Interferència gramatical

Recordem, també, que la interferència gramatical consisteix en qualsevol introducció, en la parla dels bilingües, d'unitats i combinacions de part del discurs, de categories gramaticals i de morfemes funcionals que provenen d'una altra llengua.

4.2.2.1 Absència de la preposició *a* davant del complement directe

En castellà, la preposició s'anteposa al CD davant els noms propis, els pronoms quan fan referència a persones, els col·lectius de persones, i els noms apel·latius de persones i animals que porten article o un altre complement i que es converteixen en designacions individualitzades equivalents als noms propis (GRAE, 1991, 372-374). En canvi, en català el complement directe de persona es construeix sense preposició (Badia, 1994, 207). Com que la norma és diferent en català i en castellà, és habitual que hi hagi interferències. Hem recollit alguns exemples en els llibres de Josep Pla.

Llibre	Pàgina	Interferència
Costa Brava	78	...vendí por 8.000 sueldos (sous) el derecho de nombrar el batlle de la batllía...
Costa Brava	79	Ya la voz terrible de las campanas y los desaforados gritos de ¡vía fora! Movían la gente en los pueblos del llano.

Llibre	Pàgina	Interferència
Viaje en autobús	160	Don Rafael Puget, de Manlleu, conoce los payeses y la vida del campo.

Llibre	Pàgina	Interferència
Humor honesto y vago	9	Cuando veo un niño o una niña –...– me apresuro a cogerlo en mis brazos, previa la obtención del correspondiente permiso.
Humor honesto y vago	10	Un día, yo tenía una adorable criatura sentada sobre mis rodillas.
Humor honesto y vago	13	— ¡Respetad las criaturas! –oigo decir por doquier.
Humor honesto y vago	17	Era un hombre de una cultura tan vasta, que guardaba las criaturas de sol a sol.
Humor honesto y vago	93	Veo un amigo en una mesa; se acerca a la portezuela.
Humor honesto y vago	106	Observo los viajeros.
Humor honesto y vago	139	En estos cafés, uno se imagina el personal femenino vestido de grande <i>toilette</i> ...
Humor honesto y vago	142	Hubiera sido un poco difícil imaginarse estos dos hombres ...
Humor honesto y vago	147	...los otros milagros – resucitar un muerto , quitar el dolor de muelas a una persona,...
Humor honesto y vago	175	...pero es cada vez más raro el caso de ver una persona capaz de hacer un gran esfuerzo,...

Llibre	Pàgina	Interferència
La huida del tiempo	73	Hubieron de llamar un carpintero para desmontar la marquetería y la puerta del desvencijado coche y...
La huida del tiempo	73	Y parece –todavía hoy alguien lo recuerda– que ver un hombre vestido del marqués de Pescara comiendo un “llonguet”...
La huida del tiempo	168	¿Pero usted ve realmente en el campo estas señoras?
La huida del tiempo	168	–Usted ve estas diosas por ahí porque ha visto tantas estatuas
La huida del tiempo	199	...no vi jamás, digo, un diplomático inglés desprovisto no ya de la americana, sino del chaleco correspondiente.

4.2.2.2 Absència de la preposició *de* davant de la conjunció *que*

En castellà, hi ha una sèrie de verbs, adjectius i noms que exigeixen un complement precedit per la preposició *de*. La regla es manté quan aquest complement està constituït per una proposició precedida per la conjunció *que*. Alguns casos són: "*estar seguro de que, alegrarse de que, darse cuenta de que...*" (Seco, 1995, 135). El nostre corpus també el formen altres expressions que hem comprovat que exigeixen la preposició davant de la conjunció: "convencerse de que" (Moliner, 1998, 756, 1r.vol.), "dudar de que" (Moliner, 1998, 1041, 1r.vol), "tener la esperanza de que" (Moliner, 1998, 1201, 1r.vol), "la idea de que" (Moliner, 1998, 9, 2n.vol). En català, però, la preposició *de* cedeix el pas a la conjunció *que* quan passa a formar part d'una oració subordinada. En aquest moment la conjunció es converteix en l'únic element d'enllaç. Això difereix de les construccions castellanes que es formen amb la preposició *de* + la conjunció *que* (Badia, 1994, 164, 222). Aquesta diferència provoca l'aparició d'interferències, com podem comprovar en el corpus que hem analitzat:

Llibre	Pàgina	Interferència
Costa Brava	87	... pero no cabe duda que contribuyó a dar a conocer la playa.
Costa Brava	94	...-cuando la gente se convenza que el mar de nuestro país, agradable en todo tiempo, lo es especialmente en invierno.
Costa Brava	105	Yo tengo la esperanza que estos cipreses del Cabo Roig...
Costa Brava	107-108	Estamos seguros que la apertura de este acceso producirá grandes beneficios.
Costa Brava	172-173	Rechaza la idea que la ciudad de Cypsela pueda ser San Feliu de Guíxols o Llafranc...

Llibre	Pàgina	Interferència
Viaje en autobús	65	Los que les gusta ser diputados están seguros que en el cielo harán elecciones gloriosas...

Llibre	Pàgina	Interferència
Humor honesto y vago	30	La idea que el amor es un esfuerzo para romper la tremenda soledad en que vivimos...

Humor honesto y vago	79	Al final se dará cuenta que más que ver un drama ha asistido a la discusión de un drama.
Humor honesto y vago	176	Por lo que llevamos dicho el lector se dará cuenta que el dinero es inaferrable...

Llibre	Pàgina	Interferència
La huida del tiempo	54	... me dí cuenta que un cerdo es más presentable muerto que vivo.

4.2.2.3 Deber/deber de.

En castellà, la perífrasi verbal «*deber de + infinitiu*» significa suposició, mentre que «*deber + infinitiu*» equival a una obligació (GRAE, 1991, 448). En català passa el contrari. La probabilitat s'expressa amb la perífrasi *deure* (verb que es conjuga) + l'infinitiu del verb portador de significat. Les gramàtiques reproveu l'ús de la perífrasi «*deure + infinitiu*» amb valor d'obligació ja que és castellanitzant i confusiória (Badia, 1994, 611-613). A causa d'aquesta diferència entre el català i el castellà sorgeixen interferències. En l'obra de Pla n'hem documentat les següents, sempre amb *deber* amb valor de probabilitat:

Llibre	Pàgina	Interferència
Costa Brava	65	...y en la proa de la embarcación el mar hace un glu-glu atorbellinado y voluptuoso como el que debió preceder el nacimiento de Venus de las ondas amargas...

Llibre	Pàgina	Interferència
Viaje en autobús	102	— Debe ser —me dice riendo el conserje— porque las <i>monjetas</i> son tan buenas.

4.2.2.4 Haber (impersonal) + complement determinat

En castellà, l'ús d'aquesta estructura és una qüestió conflictiva. Es tracta d'una estructura que només pot funcionar en casos molt concrets, tot i no ser agramatical (Hernández, 1998, 58). En català, en canvi, l'ús d'aquesta construcció és normal i així apareix reflectit en els exemples de les gramàtiques (Badia, 1994, 477). Per tant, podem

pensar que Josep Pla l'utilitzava amb freqüència perquè en les zones de contacte entre el castellà i el català aquesta estructura resulta més natural ja que en aquesta segona llengua funciona amb normalitat.

Llibre	Pàgina	Interferència
Costa Brava	189	Al borde de los pinares, sobre la playa, hay el sendero –no llega a camino de carros–...

Llibre	Pàgina	Interferència
Viaje en autobús	13	Hay la luz dominical en el aire
Viaje en autobús	165	Hay el río, unos maizales frescos, la carretera y un pequeño ferrocarril como un juguete.

Llibre	Pàgina	Interferència
Humor honesto y vago	85	Y luego hay las relaciones del sueño y el cine.

Llibre	Pàgina	Interferència
La huida del tiempo	135	Luego hay las lejanas lucecitas de los pueblos.
La huida del tiempo	192	Y en el cielo hay la música de las esferas.
La huida del tiempo	195	Luego hay el astrónomo popular que con un dedo va marcando la situación de las estrellas...
La huida del tiempo	214	Hay el cazador de campo y viña...

4.2.2.5 Valor possessiu del pronom relatiu

En castellà el valor possessiu s'expressa amb el pronom relatiu *cuyo-a-os-as*, que s'anteposa com a adjectiu a un nom apel·latiu amb significació de persona o de cosa (GRAE, 1991, 222). En canvi, en català aquest valor possessiu del pronom relatiu sempre enllaça dos substantius. El primer és l'antecedent i el segon expressa la persona o cosa posseïda o pròpia d'aquell antecedent. Aquest segon substantiu va precedit d'un article i seguit de la locució *del qual, de la qual, dels quals, de les quals*, segons el gènere i el nombre de l'antecedent (Badia, 1994, 369). En els llibres de Josep Pla que

hem analitzat hem trobat alguns exemples d'interferència entre aquestes dues estructures:

Llibre	Pàgina	Interferència
Costa Brava	95	...hace un gran engolfamiento, la punta extrema del cual a levante es el cabo de San Sebastián.
Costa Brava	121	Sobre els Canyisos se forma un morro de rocas, en el promontorio del cual se levanta la Torre de Calella.
Costa Brava	144	El Cap dels Frares es llamado así porque la imaginación popular ve en la punta misma del cabo el perfil de un fraile, la barba del cual se sumerge en el agua.
Costa Brava	161-162	...pintor de una sensibilidad equilibrada, el nombre del cual se encuentra en franca ascensión...
Costa Brava	167	...que era hijo de Bagur – la familia del cual conserva en este pueblo una magnífica casa solariega...

4.2.2.6 Ser/estar

Tant en castellà com en català els verbs *ésser* i *estar* tenen uns usos delimitats i no s'han d'utilitzar indistintament. En castellà, el verb «ser» atribueix al subjecte una qualitat o una manera de ser que li correspon per la seva naturalesa, mentre que «estar» li atribueix un estat passatger (Moliner, 1998, 1067, 2n vol.). Per tant, d'acord amb aquesta explicació, en l'exemple del nostre corpus el verb emprat hauria de ser «estar». A més, la nostra competència lingüística com a castellanoparlants ens indueix a pensar que la construcció hauria d'estar formada amb el verb «estar». En català, hi ha vacil·lació en l'ús dels «verbs copulatius (*ésser i estar*) + participi». Però, tot i així, segons Badia (1994, 281-282), els participis referits a coses es formen generalment amb *ésser* i aquesta estructura és absolutament correcta. La diferència entre l'ús d'aquests verbs en castellà i català pot fomentar l'aparició d'interferències com la que hem recollit en el corpus:

Llibre	Pàgina	Interferència
Costa Brava	88	...hay algunas barracas de aficionados, alguna de las cuales es habitada todo el año.

4.2.2.7 Règims verbals

- Aspirar/ aspirar a. En castellà el verb *aspirar* sense preposició expressa l'acció de respirar, inspirar, exhalar...mentre que seguit de la preposició *a* significa desitjar una situació i posar els mitjans per aconseguir-ho (Moliner, 1998, 277, 1r vol.). En català, quan el complement del verb no és un altre verb en infinitiu, sinó tota una oració introduïda per la conjunció *que*, la presència d'aquesta implica la desaparició de la preposició, encara que el verb *aspirar* vagi seguit normalment de la preposició *a* (Badia, 1994, 212). Aquesta diferència entre el català i el castellà facilita les interferències.

Llibre	Pàgina	Interferència
Viaje en autobús	159	A lo único que aspiro es que me dejen morir en secano...

- Sentarse a/en. En el diccionari de dificultats de Seco (1995, 338) hem trobat que aquest verb pot anar seguit de diferents preposicions: *en, a, sobre i de*. Els exemples ens mostren que quan ens referim al lloc on ens asseiem ho hem d'indicar amb la preposició *en* (*sentarse en una silla*). En el GDLC la preposició que segueix al verb *asseure's* és *a*, com indica l'exemple *asseure's a terra* (GDLC, 1998, 161). Aquesta diferència de preposicions explica que es produeixin interferències, com ara aquestes:

Llibre	Pàgina	Interferència
Humor honesto y vago	82	...ante un público de personas finas y educadas, buenas familias que se sientan a la butaca contigua a la de uno.

- Evitar. En les obres de referència castellanes que hem consultat no hi ha cap exemple que mostri que el verb *evitar* hagi d'anar seguit de la preposició «*de + infinitiu*». Més aviat el contrari, es recrimina l'ús de la preposició *de* quan precedeix proposicions que depenen de verbs que no regeixen cap preposició, com és el cas de *evitar* (Seco, 1995, 134). En canvi, en català, la preposició *de* pot introduir un

infinitiu amb funció de complement directe, tot i que no sigui el més habitual (Badia, 1994, 220-221). Per aquest motiu es poden produir interferències.

Llibre	Pàgina	Interferència
Humor honesto y vago	211	Evitemos cuidadosamente de suponer que somos unos canallitas.

- Invitar a/en. En castellà, el verb *invitar* va seguit de la preposició *a* per indicar “a que se invita”, tal i com mostren els exemples documentats a María Moliner (1998, 93, 2n.vol): *Me invitó a sentarme a su lado*. A més, l'exemple que hem recollit en el nostre corpus porta implícita l'acció de “invitar (a ir) a su casa”, la qual cosa reforçaria que la preposició correcta és *a* ja que és la que s'utilitza per indicar direcció (Moliner, 1998, 1, 1r vol.).

Llibre	Pàgina	Interferència
La huida del tiempo	275	...que le invite a uno un millonario en su casa por el placer de tiritar.

- Valer la pena de. En castellà, la construcció *valer o merecer la pena* no ha d'anar seguida de preposició, quan el que segueix a *pena* és el subjecte de la frase, és a dir, allò que “*val la pena*” (Seco, 1995, 286). En canvi, en català, si la frase «*de + infinitiu*» és el subjecte de l'oració, com en el cas de l'expressió «*valer la pena de + infinitiu*», es considera una construcció correcta i, a més, molt recomanable perquè és molt genuïna (Badia, 1994, 222). Aquest fet explica que hi hagi interferències com les que hem recollit a continuació:

Llibre	Pàgina	Interferència
Costa Brava	40	... valía la pena de defender este rincón y se quedaron.
Costa Brava	180	... vale la pena de transcurrirla ...

Llibre	Pàgina	Interferència
Viaje en autobús	63	Vale la pena de hablar de estas cosas ...

Llibre	Pàgina	Interferència
Humor honesto y vago	73	¿Pero vale la pena de dilucidar estos problemas?
Humor honesto y vago	137	Vale la pena , me parece, de subrayar el hecho y de felicitarnos por tan infausto motivo.
Humor honesto y vago	152	La gente de nuestra generación ha visto ya tantas cosas, que no creo que valga la pena de admirarse de los peligros que ofrecía el manejo de un paraguas...

Llibre	Pàgina	Interferència
La huida del tiempo	30	...no creo que valga la pena de llamarlo un espectáculo , aunque se representen en él obras de Shakespeare, de Calderón...

4.2.2.8 Es por esto que

En castellà aquesta construcció (juntament amb d'altres com *es entonces que, es así que*) és anormal tot i que no és estranya en el castellà de Catalunya. En aquesta expressió, la conjunció *que* ocupa el lloc d'un pronom relatiu i per tant la forma habitual seria: *es por esto por lo que* (Seco, 1991, 314).

Llibre	Pàgina	Interferència
Humor honesto y vago	12	El hombre, al nacer y durante todo el período de su infancia es un ser absolutamente indefenso. Es por esto que la contemplación de una criatura produce tanta emoción.

Després de veure tots aquests exemples d'interferències lèxiques i gramaticals podem afirmar que són un fenomen força recurrent al llarg de tota l'obra de Josep Pla. Les primeres, les lèxiques-semàntiques, creiem que poden ser un recurs estilístic emprat per l'escriptor per apropar-se als lectors catalans. Aquestes expressions només les poden comprendre els parlants catalans ja que la gent que no entengui el català difícilment

entendrà expressions de l'estil «soñar tortillas». També podria ser que Josep Pla utilitzés aquestes interferències com un recurs de reivindicació o de protesta.

L'anàlisi és diferent pel que fa al segon grup d'interferències. No podem afirmar que siguin intencionades o no ho siguin. Hi ha força exemples de diferents tipus d'interferències gramaticals i els hem intentat agrupar tots. Hem de recordar que no hem fet una anàlisi quantitativa i que per tant, en les obres de Pla, podríem trobar més exemples dels fenòmens descrits o d'un altre tipus.

4.3 Freqüència

Un altre fenomen força comú en totes les obres de Josep Pla que formen el nostre corpus de treball és la freqüència d'algunes construccions i estructures que són més usuals en català que en castellà. Tot i no ser incorrectes en aquesta segona llengua i que les gramàtiques o diccionaris les recullen, suposem que en el castellà que es parla a Catalunya són més habituals segurament pel contacte entre el català i el castellà –evidentment necessitaríem un estudi de freqüència per tal de comprovar-ho. Les que hem documentat més cops en totes les obres de Josep Pla són:

4.3.1 Relatiu compost

En castellà, el pronom relatiu compost, format amb *cual*, és absolutament correcte i sobretot es fa servir precedit de preposicions, com ho mostren les gramàtiques o diccionaris (GRAE, 1991, 218-226). Tot i ser correcte en castellà, l'ús del pronom de relatiu compost és molt més freqüent en català. Hem afegit aquesta construcció en

l'apartat de freqüència perquè Josep Pla utilitza molt més sovint els relatius amb *cual* que amb *que*. Així ho podem veure en els exemples recollits en el nostre corpus:

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	14	La pineda de Blanes me hacía recordar los pinos de Viareggio, delante de los cuales naufragó el poeta Shelley...
Costa Brava	36	...algunos en muy buen estado de conservación, uno de los cuales contiene la figura y el nombre del propietario de la villa: Turissa.
Costa Brava	57	...cuevas, de interés geológico, una de las cuales –la de Mulá –tiene la coquetería...
Costa Brava	63	El trazo largo está constituido por este litoral que al llegar a Roques Planes se encurva en la bahía de Palamós, dibujando una punta que se interna en el mar, sobre la cual se levanta la silueta de la población del mismo nombre.
Costa Brava	65	Es una playa profunda ante la cual muere el mar en un embate directo...
Costa Brava	75	...una casa, fortaleza o palacio en el cual se refugiaban los habitantes de los alrededores al producirse las incursiones de los piratas...
Costa Brava	80	...un gran crucifijo, al cual quitaron la cabeza.
Costa Brava	80	...después de la batalla de Lepanto (1571) en la cual –es comprensible– tomó parte tanta gente...
Costa Brava	88	...hay algunas barracas de aficionados, alguna de las cuales es habitada todo el año.
Costa Brava	91	Sigue una cala, (...) sobre la cual un lord inglés...
Costa Brava	124	...dió aviso de un hallazgo de antigüedades en el término de Palafrugell, de las cuales se apoderó don Francisco de Clota...
Costa Brava	134	...un álbum aparatosamente encuadernado sobre el cual uno podía estampar los pensamientos más o menos sublimes...
Costa Brava	152	...una pequeña ensenada, encarada a levante, en medio de la cual , fuera puntas, hay un escollo a flor de agua...
Costa Brava	156	...oscuros pinares desde los cuales el mar parece más azul.
Costa Brava	159	...del templo obrado por los fenicios en Malta, en el cual existen varias cámaras en disposición y hechura...
Costa Brava	175	...un minúsculo muelle sobre el cual hay unas casas...
Costa Brava	194	...la boca de Massot está casi siempre obturada por una barra de arena de la cual se filtra el agua.

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	21	Tira y afloja hacía muchísimos años que duraba –treinta o cuarenta–, en vista de lo cual creí pertinente continuar

		contemplando el vuelo de las golondrinas.
La huida del tiempo	27	Los magos ofrecieron al recién nacido, oro, incienso y mirra, en vista de lo cual , los papás y las mamás ofrecen...
La huida del tiempo	37	Llegó a la edad de 105 años, de los cuales pasó 85 en estado de riguroso ayuno...
La huida del tiempo	51	En el rincón había un cubo, dentro del cual saltaban las gotas de otra gotera...
La huida del tiempo	62	...estas lunas tan claras sobre las cuales navega el tiempo de manera...
La huida del tiempo	75	La lección es válida aun para aquellos a los cuales la embriaguez del hipo ha convertido en superhombres grotescos.
La huida del tiempo	100	El cuco está unido a los mitos del eterno rejuvenecimiento, en virtud de los cuales las mujeres se entregan a dulces imaginaciones...
La huida del tiempo	188	Resuelto, pues, que la noche estaba bastante calurosa, en vista de lo cual , me decidí a subir a la azotea, transportando conmigo una mecedora.
La huida del tiempo	194	En vista de lo cual , los poetas, digo, creyeron comprender los arcanos del Universo,...
La huida del tiempo	195	– Lo cual será de grandísimo provecho, porque habrá usted oído decir, sin duda, que todos necesitamos un norte y un guía.
La huida del tiempo	198	Los de la montaña piensan que por la noche dormirán con una manta, lo cual es en esta época una pura delicia.
La huida del tiempo	213	El viejo cazador me miró con una mirada cordial y una sonrisa agradable, en vista de lo cual decidimos todos irnos a almorzar.
La huida del tiempo	221	...encuadrada por un pórtico con guirnaldas y pámpanos, a través del cual se ve, a lo lejos, una viña...
La huida del tiempo	229	... seis o siete días de ver llover sin interrupción, durante los cuales ir al colegio era imposible...
La huida del tiempo	273	El problema del frío dentro de las habitaciones, al cual los periódicos continúan no concediendo...
La huida del tiempo	291	Un límite para las clases iluminadas y cultas, para las cuales su descanso es el hito anual.

4.3.2 Perífrasi d'obligació: «haber de + infinitiu»

Tant en castellà com en català, una de les fórmules per expressar l'obligació és «*haver + de + infinitiu*» (GRAE, 1991, 447), (Badia, 1994, 611). Però mentre que en català és la construcció predominant, en castellà s'utilitza més una altra: «*tener que + infinitiu*». Segons Seco (1995, 214), la perífrasi «*haber de + infinitiu*» té un ús molt limitat en la

llengua general i és més habitual en el castellà dels catalans. Per aquest motiu hem inclòs aquesta construcció en aquest apartat. En el corpus de treball n'hem trobat alguns exemples:

Llibre	Pàgina	Fragment
Costa Brava	52	A tanto se llegó que los reyes hubieron de plantearse la necesidad de apoderarse de la jurisdicción de la playa de San Feliu.

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	32	Habremos dentro de un momento de despedirnos .
Viaje en autobús	46	Hube de decir a la señorita que servía:...
Viaje en autobús	88	Hubimos de abandonar la conversación.

Llibre	Pàgina	Fragment
Humor honesto y vago	134	Obligado por mis obligaciones periodísticas, hube de asistir a algunas de estas conversaciones.

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	73	Hubieron de llamar un carpintero para desmontar la marquetería y la puerta del desvencijado coche y...
La huida del tiempo	73	...para reforzar su desmoronado temple hubieron de darle un «llonguet» y una tablilla de chocolate...

4.3.3 *Demostratius* : *esto/eso, por esto/por eso*

És molt difícil distingir si l'ús d'un demostratiu o un altre és una interferència o una qüestió estilística. Alguns autors²⁷ parlen d'interferència quan el parlant català calca l'estructura binària del sistema deíctic català quan parla en castellà, llengua en què el sistema deíctic és ternari. Però a la pràctica és difícil aplicar aquesta teoria. En el nostre corpus són molt més habituals els demostratius de primera persona (sobretot *esto* i fórmules com *por esto*) que els de segona (*eso* i *por eso*) sense que puguem arribar a parlar d'exemples d'interferència, excepte en un parell de casos en què creiem que s'hauria d'utilitzar un demostratiu de segona persona (els hem destacat escrivint tot el

fragment en negreta). Per aquest motiu hem decidit incloure els exemples que hem trobat en l'apartat de freqüència ja que, en tot cas, sembla que s'usen amb molta més freqüència del que seria normal. Una vegada més necessitaríem un estudi de freqüència per comprovar-ho.

Llibre	Pàgina	Fragment
Viaje en autobús	26	Sobre esta situación de hecho mi opinión no tendría la menor trascendencia y por esto la reservo.
Viaje en autobús	65	Por esto es tan profunda la promesa de la resurrección de la carne.
Viaje en autobús	118	Por esto , los árboles que hay en el país tiene un valor inmenso –un valor oro inmenso–.

Llibre	Pàgina	Fragment
Humor honesto y vago	18	De aquí, la necesidad de avivar el amor... Por esto , en el mes de septiembre, la gente corre detrás de los maestros...
Humor honesto y vago	26	— ¡Claro que no! — Por esto hacer un favor en esta forma, es un favor real y positivo.
Humor honesto y vago	55	Por esto , cada vez que oigo hablar de feminismo y de los derechos de las mujeres...
Humor honesto y vago	80	Por esto entrar en un teatro, en España, produce siempre la misma extraña sensación.
Humor honesto y vago	82	Por esto yo digo, encomendándome a mis maestros...
Humor honesto y vago	83	Por esto va tanta gente al cine.

Llibre	Pàgina	Fragment
La huida del tiempo	82	Por esto cuando llegaban las horas de la tarde y se iniciaba el crepúsculo...
La huida del tiempo	219	Algunos alían la naranja con azúcar; para otros esto es un sacrilegio...Esto, sin entrar en las diferentes clases de manzanas que la Naturaleza produce aun en una misma comarca...

²⁷ Algunes qüestions sobre la interferència en aquest tema es poden trobar a Hernández, 1998a, 243-264.

Després de veure tots aquests exemples podem arribar a la conclusió que en molts casos, de les construccions de les quals disposa la llengua, Josep Pla utilitzava les més properes a les catalanes. El fet de viure a Catalunya i de ser catalanoparlant suposem que influïa en l'ús d'aquestes estructures. El que no sabem és si les utilitzava conscientment, com en el cas de les interferències lèxiques amb finalitats estilístiques²⁸, o si ho feia de manera inconscient a causa d'una influència clara del català.

4.4 Neologismes

Com ja hem comentat en l'apartat de l'estil de Josep Pla, aquest autor utilitza al llarg de les seves obres uns quants neologismes. N'hem documentat alguns, els més repetits en les obres que formen el corpus, que no hem trobat en cap diccionari, ni català ni castellà. Els hem agrupat segons els llibres.

Llibre	Pàgina	Neologisme
Costa Brava	34	Pero como contrapartida está muy abrigada de vientos de tramontana y mistrales, que, por otra parte, aquí son mucho más maneables , como ya dijimos (v. Lloret) que en las costas del golfo.
Costa Brava	68	De Sa Cova a Roques Planes, el litoral, encarado al sur, cubierto de pinos, llega a la dulzura máxima, a una delicuescencia clara.
Costa Brava	82	A través de esta magia cósmica uno va descubriendo todas las aguas, destellos o deliscuecencia de los minerales preciosos.
Costa Brava	210	... la deliscuecencia de las formas en el aire, la vaguedad azulada de los montes lejanos, la neblina sutil...

Llibre	Pàgina	Neologisme
Humor honesto y vago	11	¡Cuán tempranamente aparecen en el corazón humano los síntomas de tierna deliscuecencia !
Humor honesto y vago	15	La lejanía mantiene el espíritu en un baño casi permanente de delicada ternura, de blando sentimentalismo, de inefable deliscuecencia .
Humor honesto	32	Tratamos de articular ruidos sintáxicamente fascinadores.

²⁸ Consulteu l'apartat de llengua o d'interferències d'aquest treball.

y vago		
Humor honesto y vago	98	Si insiste usted sobre el lenguado, que no será lenguado, sino su ersatz , que llamamos gallo...
Humor honesto y vago	122	Esta triste necesidad me ha dado fama de badulaque y de ser poco sensible a los saludos que se me hacen.
Humor honesto y vago	139	Todo encerado, barnizado dentro del mate, asticado , mudado, terriblemente frío.
Humor honesto y vago	183	...a labrarse un camino ascendente, a rampar por la escala social...

Llibre	Pàgina	Neologisme
La huida del tiempo	32	Pero persiste la idea de siempre: que el frío no es un problema de primera necesidad, que es más importante llevar los zapatos bruñidos, corbatas, mirabolantes , jugar a la lotería...
La huida del tiempo	148	Quiero decir que sometida la humanidad al bochorno caluroso y húmedo del leveche y al cielo pegajoso...

Els neologismes no es poden considerar un fenomen que tingui res a veure amb el contacte de llengües, però en els llibres analitzats n'hem documentat uns quants i hem volgut afegir-los en aquest treball. Josep Pla els utilitzava en les seves obres com ho feien altres escriptors. Però aquest fet li va portar problemes amb el canari García de Vegueta. Com ja hem explicat en l'apartat de llengua (2.1.4), aquests dos col·laboradors de *Destino* ja havien tingut altres conflictes.

García de Vegueta li va dedicar un article recriminant-li que utilitzés expressions catalanes quan escrivia en castellà. A més, també li retreia que les expressions que Pla utilitzava no eren neologismes pròpiament dits perquè afirmava que eren expressions que no tenien cap justificació ja que no omplien cap buit de la llengua.

«Es un problema muy delicado el de inventar neologismos e introducir giros de un dialecto u otro idioma. Las nuevas palabras deben tener su justificación en la falta de un matiz que el vocablo propuesto trata de subsanar. (...) Mas, ¿qué

quiere decir el señor Plá con “soñador de tortillas” o “suelta ni vuelta”? No lo sabemos, ni creo que lo sepa nadie que hable la lengua única de Cervantes».

(García de Vegueta, 1943, 6)

Els neologismes que hem documentat no són aquests als quals es refereix García de Vegueta. Considerem que aquestes expressions (“soñador de tortillas” o “suelta ni vuelta”) són interferències de tipus lèxic i així les hem documentat en l’apartat d’anàlisi (4.2.1.1). En canvi els exemples que hem recollit en els quadres no sembla que tinguin res a veure amb la interferència.

5. CONCLUSIONS

Amb aquest treball hem intentat analitzar alguns dels fenòmens lingüístics que apareixen en les obres que Josep Pla va escriure en castellà –a causa del franquisme– entre els anys 1939 i 1945. Ens hem centrat, però, només en aquells que són una conseqüència directa del contacte amb el català, que era la llengua emprada per Pla.

Com hem pogut comprovar en aquest treball, la relació entre el català i el castellà ha tingut una influència clara en les obres de l'autor. Ara bé, els seus viatges per altres països li van permetre conèixer altres cultures, escriptors, realitats, etc. i, sobretot, posar-se en contacte amb la cultura francesa, cultura que és el referent bàsic del seu bagatge literari. Per això, també hem trobat en la nostra anàlisi influències d'aquesta cultura i d'altres llengües, tot i que no tan nombroses.

Com que l'anàlisi d'aquests fenòmens en l'obra de Pla és un tema poc estudiat i, per tant, hi ha molt poques referències en la bibliografia sobre l'autor, hem triat quatre obres de Pla –*Costa Brava* (1941), *Viaje en autobús* (1942), *Humor honesto y vago* (1942) i *La huida del tiempo* (1945)–, a partir de les quals hem creat un corpus que ens ha servit de base per elaborar la nostra anàlisi. Aquesta s'ha fixat en els fenòmens següents: alternances de codi, interferències lingüístiques i els casos de freqüències d'ús. A més, tot i no ser conseqüència del contacte entre llengües, quan analitzàvem aquests fenòmens hem trobat alguns neologismes que ens han semblat prou interessants per afegir-los, tot i que no són una part important de l'estudi.

El primer dels fenòmens analitzats és l'alternança de codi. Aquest és, amb diferència, el fenomen del que hem documentat més casos. Creiem que l'ús d'aquest recurs per part de l'escriptor empordanès és intencionat en la majoria dels exemples. Això és força evident en els casos de les cites o de les reiteracions, per exemple. Dels altres casos, quan fa referències a noms o en les enumeracions, no n'hem tret una conclusió clara. Podria ser que l'escriptor els utilitzés intencionadament o no. A continuació explicarem les raons que ens porten a pensar una cosa o una altra.

Podríem dir que fa servir intencionadament les alternances si tenim en compte que els seus lectors són catalans. Això ho sabem perquè abans d'aquest període Josep Pla escrivia en català i ja tenia un públic consolidat. A més, la temàtica de les seves obres –descripcions de paisatges, festes, menjars, etc. propis de la realitat catalana– ens fa reforçar aquesta idea. Volem dir amb això que el lector potencial d'obres com *Costa Brava*, en aquell moment, era o bé català o bé coneixedor de la realitat catalana. A més, l'escriptor escrivia setmanalment a la revista *Destino*, el públic de la qual era majoritàriament català.

Com que els destinataris dels seus llibres coneixien el català, i Pla ho sabia, amb l'ús de les alternances de codi possiblement buscava més intel·ligibilitat, és a dir, fer-se entendre millor alhora que una certa complicitat amb els seus lectors. Això ho aconseguia utilitzant el català per referir-se a termes propis de la llengua oral –per parlar d'alguns animals, de plantes, de menjars, noms propis, etc.–, és a dir, termes que la gent coneixia per tradició oral i no perquè els estudiés o perquè els trobés escrits en llibres. Segurament, en molts casos, si l'escriptor hagués optat per escriure l'equivalent castellà d'aquests noms, al públic li hagués costat més entendre'l.

Això no obstant, també podríem pensar que l'ús de les alternances de codi no és intencionat perquè l'escriptor no seguia un criteri concret. Això es pot comprovar en les enumeracions o en les llistes que fa d'animals o de plantes. Per tant també podria ser que en alguns casos hi hagués un cert desconeixement de la llengua castellana per part de l'autor que ni acostumava a llegir molt en castellà –ho feia molt més en francès– ni era un estudiós d'aquesta llengua i, perquè no, també per una certa deixadesa –intencionada o no–: d'una banda, formalment no sembla que seguís cap criteri, és a dir, uns cops escrivia les paraules catalanes en cursiva, uns altres entre cometes, uns altres sense cap marca...; d'una altra banda, com que el seu objectiu principal era comunicar, segurament no li preocupava massa utilitzar alternances de llengua perquè aquestes no limitaven la comunicació.

Pel que fa a les interferències lingüístiques pròpiament dites, el segon fenomen que hem estudiat, hem de dir, primer de tot, que hem trobat força exemples però no tants com ens esperàvem. La poca bibliografia escrita sobre aquest tema descriu que hi ha molts calcs de frases fetes en els seus llibres i d'aquí va sorgir la idea del present treball. Nosaltres n'hem documentat uns quants però no és el fenomen més recurrent en la seva obra.

El corpus generat està format per interferències lèxiques-semàntiques i gramaticals. Creiem que, igual que en els casos de les alternances de codi, Josep Pla utilitzava les primeres intencionadament. Es tracta de calcs frases fetes catalanes que no tenen cap equivalent en castellà (“pagando San Pedro canta”, “soñar tortillas”, etc.). A part de no tenir una equivalència en castellà, són incomprensibles per a algú que no sigui catalanoparlant. A més, com que l'escriptor coneixia altres llengües romàniques (francès, italià...) podem afirmar que sabia perfectament quines frases fetes funcionaven en una llengua i quines no.

Els motius que tindria l'escriptor per utilitzar aquest tipus d'interferència podrien ser dos. En primer lloc, buscar un apropament amb els lectors, és a dir, trobar una certa complicitat amb ells i, en segon lloc, podria utilitzar-les amb una finalitat reivindicativa. Pla sabia que el lector seria conscient de la llengua subjacent dels seus textos i que entendria igualment les frases perquè era catalanoparlant, com ja hem explicat.

Pel que fa al segon tipus d'interferències, a les gramaticals, hem de dir que hem trobat bastants tipus diferents en tot el corpus estudiat (absència de la preposició davant del complement directe, vacil·lacions entre *deber de* i *deber*, etc.). En aquest cas, pensem que Pla no les utilitzava intencionadament. És evident que l'ús d'aquests fenòmens no aporta res a la comunicació. A més, es tracta d'errors derivats de les diferències gramaticals existents entre el català i castellà, que són llengües d'estructura gramatical semblant, i que, per tant, pot provocar més fàcilment els lapsus d'aquest tipus.

En aquest cas se'ns fa difícil d'imaginar que busqués una complicitat amb el lector perquè els exemples que hem trobat no són fenòmens que es detectin a primer cop d'ull. Creiem que aquest fenomen es repeteix en els seus llibres bé perquè no es fixa prou a l'hora d'escriure, bé, perquè té un cert desconeixement de la llengua castellana. Si es tractava d'una distracció o d'un error dependria de la importància que el propi autor donés al procés de revisió dels llibres.

L'últim fenomen que hem analitzat en aquest treball són els casos de freqüència d'ús. L'escriptor, com a membre d'una comunitat bilingüe, utilitzava algunes estructures en castellà que, tot i que eren correctes, no eren tan freqüents en altres zones de parla castellana. En alguns casos, fins i tot, hem pogut comprovar que només feia servir aquestes construccions ("*haber de* + infinitiu", ús del pronom realtiu *cual*, etc.).

Després d'analitzar tots els exemples del corpus, una vegada més, no tenim del tot clar si l'escriptor utilitzava sistemàticament aquestes estructures intencionadament o no. Tindríem arguments a favor i en contra d'aquesta hipòtesi. Podria fer-ho inconscientment per influència del català. Les construccions que hem trobat són les més properes al català i es caracteritzen per ser habituals del castellà que es parla a Catalunya. Però també podríem pensar que les utilitzava per apropar-se als lectors, com feia amb els canvis de llengua o amb certes interferències, o perquè com que aquestes construccions són les més comuns en català, Pla també les utilitzava quan escrivia en castellà.

L'anàlisi de tots aquests fenòmens ens fa arribar a unes conclusions generals. En primer lloc, pensem que l'escriptor utilitzava algunes construccions deliberadament –alguns casos d'alternança de codi o d'interferències lèxiques-semàntiques– per apropar-se als seus lectors, per afavorir la comunicació i amb finalitats reivindicatives.

En segon lloc, podem concloure que en altres casos, sobretot en les interferències gramaticals, Pla no era conscient que les produïa. Això podria derivar-se d'un cert desconeixement del castellà per part de l'autor o d'una certa “deixadesa” a l'hora d'escriure i revisar la seva obra.

En tercer lloc, hi ha una part dels fenòmens analitzats –alguns casos d'alternances de codi i els casos de freqüències d'ús– que no tenim clar si l'escriptor les utilitzava intencionadament o no. Hem intentat trobar arguments a favor i en contra per a cadascun, però som conscients que caldria un estudi més profund per arribar a extreure'n unes conclusions definitives.

Voldríem acabar recordant que hem intentat fer una anàlisi, el més exhaustiva possible, dels fenòmens generats pel contacte entre el català i el castellà d'algunes de les obres de Josep Pla, però som conscients que això és només un inici i caldria ampliar aquest estudi. Aquesta ampliació podria partir de l'anàlisi de totes les obres que l'autor va haver d'escriure en castellà, compreses entre 1939 i 1945. Llavors podríem veure si es compleixen els criteris que nosaltres hem establert i els que hem intuït per a cadascun dels fenòmens.

També es podrien comparar els articles que publicava a *Destino* amb la versió dels llibres que els recullen, en els que hem constatat que hi ha certes variacions, no sabem si a causa de correccions del propi autor o, més probablement, d'un corrector. Una altra tasca que també quedaria pendent seria la comparació dels llibres que primer va escriure en castellà amb les posteriors traduccions i reedicions que el mateix Pla realitzava. S'ha de dir, en aquest sentit, que no és un autor fàcil d'analitzar ja que hi ha diverses traduccions, edicions, reedicions, compilacions d'articles, etc. que ens fan pensar que a més de per les seves pròpies mans, la seva obra va passar per les de diferents correctors, la qual cosa dificulta bastant l'anàlisi i l'establiment d'uns criteris clars en el sentit que nosaltres hem treballat.

6. BIBLIOGRAFIA

- ALCINA, J.; BLECUA, J.M. *Gramática española*. Barcelona: Editorial Ariel, 1989.
- BADIA i MARGARIT, A.M. *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastàtica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1994.
- BAETENS, H. *Principis bàsics del bilingüisme*. Barcelona: Editorial la Magrana, 1989.
- CASTELLET, J.M. *Josep Pla o la raó narrativa*. Barcelona: Ediciones Destino, 1978.
- DCC. *Diccionari català-castellà*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 1987.
- DIEC. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 3 i 4, Edicions 62, Editorial Moll, Enciclopèdia catalana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- DRAE. *Diccionario de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 1988, 2 volums.
- FUSTER, J. «Notes per a una introducció a l'estudi de Josep Pla» A: *Contra el Noucentisme*. Barcelona: Editorial crítica, 1977. Pàg. 129-193.
- GALLOFRÉ, M.J. «El retorn de Josep Pla». *Serra d'or* [Barcelona], núm. 446 (febrer 1997), pàg. 44-46.
- GARCÍA de VEGUETA, L. «Contestación a José Plá». *Destino* [Barcelona], núm. 303 (8 de maig de 1943), pàg. 6.
- GDLC. *Gran diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 1998.
- GELI, C.; HUERTAS, J.M. *Les tres vides de Destino*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1990.
- GRAE. *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 1991 (13ª ed).

- GUSTÀ, M. «Josep Pla» A: RIQUER/COMAS/MOLAS. *Història de la literatura catalana*, vol. X. Barcelona: Editorial Ariel, 1987. Pàg. 129-189.
- HAUGEN, E. «Review of Weinreich *Language in Contact*». *Language*, 1954. Pàg. 380-388.
- HERNÁNDEZ, C. *Algunas cuestiones más sobre el contacto de lenguas: estudio de la interferencia lingüística del catalán en el español de Cataluña*. Barcelona, 1998a.
- «Una propuesta de clasificación de la interferencia lingüística a partir de dos lengua en contacto: el catalán y el español». *Hesperia. Anuario de filología hispánica*, núm. I, (año 1998b), pàg. 61-79.
- MACKEY, W. *Bilinguisme et contact des langues*. Paris: Éditions Klincksieck, 1976.
- MESTRES, J.M. [et al.]. *Manual d'estil. La Redacció i l'edició de textos*. Barcelona: Eumo Editorial, Universitat de Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, Associació de Mestres Rosa Sensat, 2000.
- MOLINER, M. *Diccionario de uso del español*. Madrid: Gredos, 1998, 2 volums.
- OVERBECKE, M. *Mécanismes de l'interférence linguistique*. Madrid: Fragua, 1976.
- PAYRATÓ, LI. *La interferència lingüística. Comentaris i exemples català-castellà*. Barcelona: Curial edicions, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.
- PLA, J. *Costa Brava*. Barcelona: Ediciones Destino, 1941.
- *Humor honesto y vago*. Barcelona: Ediciones Destino, 1942a.
- *La huida del tiempo*. Barcelona, Ediciones Destino, 1945.
- *Viaje en autobús*. Barcelona: Ediciones Destino, 1942b.
- «Antifeminismo». *Destino* [Barcelona] núm. 249 (25 d'abril de 1942c), pàg. 8.
- «Artículos del siglo. Retorno de un catalán». *La Vanguardia* [Barcelona], 20 d'agost de 2000.
- «Un purista tímido». *Destino* [Barcelona], núm. 300 (17 d'abril de 1943), pàg. 8.
- RAYFELD, J.R. *The Languages of a bilingual community*. The Hague : Mouton, 1970.

SECO, M. *Diccionario de dudas y dificultades de la lengua española*. Madrid: Espasa Calpe, 1995 (9ª ed).

WEINREICH, U. *Llengües en contacte*. Barcelona: Editorial Bromera, 1996.